

บทที่ 2

ประวัติความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสร้าง และการเข้าบูชาวัตถุมงคล

การศึกษาในส่วนนี้จะเป็นการศึกษาถึงประวัติความเป็นมา แนวคิดและทฤษฎี ที่เกี่ยวกับการจัดสร้างและการเข้าบูชาวัตถุมงคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นกำเนิดของวัตถุมงคล เพื่อทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงปัญหาในการจัดสร้างและการเข้าบูชาวัตถุมงคล ได้ดียิ่งขึ้น ก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องในบทต่อ ๆ ไป

2.1 ประวัติความเป็นมา และประเภทของวัตถุมงคลในประเทศไทย

วัตถุมงคลนอกจากเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนที่หามาไว้เพื่อบูชาตาม ความเชื่อและความศรัทธาแล้ว ในปัจจุบันจากกระแสความนิยมของประชาชนต่อวัตถุมงคลทำให้มี การจัดสร้างและจำหน่ายวัตถุมงคลเพิ่มมากขึ้นจนกลายมาเป็นรูปแบบของธุรกิจทางศาสนา หรือ มักนิยมเรียกกันว่า “พุทธพาณิชย์” โดยการประกอบธุรกิจประเภทนี้ยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่เข้ามา ควบคุมดูแล ดังนั้นการศึกษาถึงประวัติความเป็นมา ประเภท รวมถึงอิทธิพลของวัตถุมงคลที่มี ต่อสังคมไทย จะทำให้การศึกษาปัญหาในการจัดสร้างและจำหน่ายวัตถุมงคลมีความเข้าใจและ สามารถวิเคราะห์ปัญหาในกรณีดังกล่าวได้ดีขึ้น

2.1.1 ความเป็นมาของวัตถุมงคลและเครื่องรางของขลัง

วัตถุมงคลในทางพระพุทธศาสนา สามารถแยกออกได้เป็นสองประเภทคือ พระเครื่อง หรือพระพิมพ์ และเครื่องราง ซึ่งแต่ละประเภทมีลักษณะและความเป็นมา ดังนี้¹

1. พระเครื่อง

ประวัติความเป็นมาของการกำเนิดพระเครื่อง

คำว่า “พระเครื่อง” กับ “พระพิมพ์” ถ้ากล่าวในแง่ของวัตถุแล้ว ถือว่าเป็นสิ่งเดียวกัน แต่ถ้าพิจารณาจากอายุพระเครื่องจะเป็นวัตถุที่เกิดขึ้นมาใหม่ มีอายุไม่เกินสมัยรัตน โกสินทร์ ในขณะที่พระพิมพ์นั้น มีอายุเก่าแก่มากตั้งแต่สมัยทวารวดี หรือศรีวิชัย แต่ในปัจจุบันเมื่อพูดถึง

¹ พระมหามานตรี วรุต โภ (ป้อมสุข). (2542). *อิทธิพลของวัตถุมงคล ที่มีต่อสังคมไทยในปัจจุบัน*. หน้า 9-43.

พระเครื่องก็มักจะหมายความรวมถึงพระพิมพ์ด้วย ยังมีเพียงนักวิชาการทางโบราณคดีเท่านั้น ที่ยังเรียกว่า พระพิมพ์ เพื่อให้มองเห็นความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ระหว่างพระเครื่องกับพระพิมพ์ เช่น ในด้านวัตถุประสงค์ด้านความเชื่อ เป็นต้น เพราะว่านักวิชาการเหล่านี้ เห็นว่า “พระเครื่อง” นั้น ถูกกำหนดให้เรียกกันในสมัยรัตนโกสินทร์นี้เอง ส่วนพระพิมพ์นั้นในสมัยที่มีการสร้างกัน ก็ไม่ปรากฏว่าเรียกกันว่าอย่างไร แต่ที่เรียกกันว่าพระพิมพ์ เนื่องมาจากพบพระพิมพ์พร้อมด้วยแม่พิมพ์ในกรุต่าง ๆ และใช้เรียกกันมาก่อนคำว่า “พระเครื่อง” ด้วย

ความหมายของพระเครื่องที่ใช้เรียกกันในปัจจุบันนี้ น่าจะมาจากคำว่า เครื่องรางของขลังนั่นเอง เพราะเป็นคำที่ใช้ควบคู่กันมากับสังคมไทยแต่โบราณแล้ว เครื่องรางของขลังนั้น เป็นความเชื่อด้านไสยศาสตร์ การใช้เวทมนตร์คาถา เพื่อป้องกันอันตรายอันเกิดจากการกระทำของสิ่งเหนือธรรมชาติหรืออันตรายต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา โดยพื้นฐานเดิมของสังคมไทย ก็มีความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังอยู่แล้ว เมื่อมานับถือพระเครื่อง จึงทำให้มีความเชื่อโน้มเอียงไปในแบบฉบับของเครื่องรางของขลังในที่สุด กล่าวคือ เชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีฤทธานุภาพสามารถป้องกันอันตรายต่าง ๆ ได้ ด้วยอานุภาพของพระเครื่องที่มักเรียกว่า พุทธคุณ เป็นต้นนั่นเอง ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่ตรงกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่ชาวพุทธปัจจุบันก็ยังคงมีความเชื่อในเรื่องนี้อยู่เป็นจำนวนมาก

ในสังคมไทยนั้น การนำเอาพระพิมพ์มาเป็นเครื่องราง หรือพระเครื่องนี้ เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นทีหลัง เพราะในสมัยสุโขทัยหรือแม้กระทั่งสมัยอยุธยาเองก็ไม่ปรากฏว่า มีความเชื่อเรื่องพระเครื่องแต่อย่างใด จะมีก็แต่ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง เช่น ผ้ายันต์ ผ้ายประเจียด ตะกรุด เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้ สามารถป้องกันอันตรายต่าง ๆ ได้ เช่น ยิงไม่ออก ฟันไม่เข้า เป็นต้น ซึ่งในสมัยก่อนที่จะมีพระเครื่องนั้น คนไทยไม่นิยมเอาพระพุทธรูปเข้าบ้านเพราะเป็นของศักดิ์สิทธิ์ที่บริสุทธิ์ควรอยู่ที่วัดไม่ใช่บ้านเรือน การนำเข้ามาในบ้านอาจทำให้เป็นอัปมงคลได้ ด้วยเหตุนี้เมื่อสำรวจและศึกษาจากหลักฐานทางโบราณคดีตั้งแต่ก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นไป จึงไม่พบเห็นบรรดาพระพิมพ์หรือพระพุทธรูปในบริเวณที่อยู่อาศัยของบุคคลที่เป็นสามัญชนเลย แม้กระทั่งเชื่อกันว่าเป็นวังของกษัตริย์และเจ้านาย ยกเว้นว่าวังหรือพระราชวังนั้นจะถูกยกให้เป็นวัด เช่น พระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ตอนสิ้นรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์เป็นตัวอย่าง

ความเชื่อในเรื่องไม่นำพระเข้าบ้านเรือนน่าจะยังสืบเนื่องอยู่จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 4 จึงมีการเปลี่ยนแปลง เพราะอิทธิพลแนวคิดใหม่ ๆ ที่ได้รับมาจากทางตะวันตก ดังจะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเอง ทรงมีบทบาทหลายประการในการเปลี่ยนแปลงประเพณี พิธีกรรม โดยทรงอ้างเหตุผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ประกอบ ในสมัยนี้เองที่มีการเคลื่อนย้ายพระพุทธรูปและรูปเคารพที่ศักดิ์สิทธิ์ตามวัดวาอารามที่ร้างและจากที่ต่าง ๆ มายังกรุงเทพฯ อย่าง

กว้างขวาง โดยเฉพาะพวกเจ้านายและขุนนางก็มีส่วนร่วมด้วย² ซึ่งอันที่จริงการย้ายพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์เหล่านี้เคยเกิดขึ้นมาแล้ว เช่น ในสมัยรัชกาลที่ 1 ที่โปรดให้ย้ายพระพุทธรูปจากเมืองสุโขทัยและเมืองอยุธยาไปเก็บไว้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามหรือวัดโพธิ์ เป็นต้น แต่ถึงอย่างไรก็มีใช้เป็นการนำเข้าไปเก็บไว้ในบ้านแต่อย่างใด ครั้งรัชกาลที่ 4 นี้ คงมีการนำสิ่งเหล่านี้เข้าวังและเข้าบ้านกันแล้ว และระยะนี้เองก็เกิดความนิยมในเรื่องการเล่นของเก่ากันขึ้น ดังนั้นจึงทำให้เกิดการขุดค้นกรุพระเจดีย์ร้างและโบสถ์ตลอดจนโบราณสถานต่าง ๆ กันอย่างแพร่หลาย มีทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย เพื่อที่จะได้พระพุทธรูปบูชาและสิ่งที่มีแสวงหากันมากที่สุดก็คือ พระพิมพ์หรือพระเครื่องนั่นเอง เนื่องจากในสมัยนั้นเข้าใจว่าพระพิมพ์นั้นได้ถูกกำหนดให้เป็นพระเครื่องไปแล้วในการอุปโลกน์พระพิมพ์ให้เป็นพระเครื่องนั้น ก็เพราะในช่วงเวลานั้นได้เกิดความนิยมในพระกริ่งขึ้นมา ซึ่งในเรื่องนี้ ศรีศักร วัลลิโภดม ได้กล่าวไว้ว่า “เหตุที่พระพิมพ์กลายเป็นพระเครื่องไปก็เพราะมีการเปลี่ยนแปลงบางอย่างในระบบการทำเครื่องรางของขลังขึ้นในช่วงเวลานั้นหรือก่อนหน้านั้น นั่นก็คือ เกิดความนิยมในเรื่องพระกริ่งขึ้น”³ ซึ่งพระกริ่งที่เป็นต้นตำรับนั้น สร้างโดยคณาจารย์ชาวทิเบต โดยพระกริ่งดังกล่าวสร้างเป็นรูปพระภิกษุสามเณร อันสมบูรณด้วยพุทธภาวะและประกอบด้วยกฤตยาคมต่าง ๆ ตามคัมภีร์มนตรยานของฝ่ายมหายาน ที่เรียกว่า “จตุอาถรรพ์” อันได้แก่ สร้างความเมตตา มหานิยม ปราบศัตรู และเพิ่มพูนความสงบสุขสมบูรณ์สวัสดิให้แก่ผู้มีไว้ในครอบครอง⁴ ส่วนพระกริ่งที่คนไทยเริ่มให้ความนิยมคือ พระกริ่งดักแดน ซึ่งเป็นพระกริ่งแบบเขมร ต่อมาได้มีการสร้างพระกริ่งแบบไทยขึ้น เช่น พระกริ่งปวเรศ พระกริ่งปรมา พระกริ่งวชิรญาณ เป็นต้น อันมีกิตติศัพท์เลื่องลือในเรื่องพุทธคุณอยู่ยงคงกระพันและตัดรูงขาด เป็นต้น

สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการทำให้สังคมไทยมีความเชื่อในลักษณะของ “พระเครื่อง” และสร้างพระเครื่องหลาย ๆ รูปแบบนี้น่าจะได้แก่ “พระกริ่ง” โดยที่พระกริ่งนี้มีพุทธคุณในด้านต่าง ๆ ตามคำเลื่องลือกัน เช่น สร้างความเมตตา มหานิยม อยู่ยงคงกระพันและทำให้ผู้มีอยู่ในความครอบครองมีความเจริญก้าวหน้า เป็นต้น ซึ่งต้องตามลักษณะนิสัยคนไทย ที่มีความเชื่อในเรื่องเหล่านี้อยู่เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว จึงทำให้เกิดความนิยมในพระกริ่งขึ้นมาในหมู่พุทธศาสนิกชนชาวไทยได้โดยไม่ยากนัก อันนำไปสู่การสร้างพระกริ่ง และพระเครื่องรูปแบบต่าง ๆ มากมายอย่างเช่นในปัจจุบัน

² พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2505). *พระราชปรารภเรื่องพระพุทธรูปโบราณ* จดหมายเทศน์กรุงสยาม. หน้า 48-50.

³ ศรีศักร วัลลิโภดม. (2527). *พระเครื่องในเมืองสยาม*. หน้า 19-20.

⁴ ดวงธรรม โชนเชิดประทีป. (2513). *พระกริ่ง*. หน้า 64-65.

อย่างไรก็ตาม พระกริ่งที่ถือว่าเป็นต้นกำเนิดของพระเครื่องนั้น มีลักษณะที่แตกต่างไปจากเครื่องรางของขลังในระบบความเชื่อทางไสยศาสตร์ทั่ว ๆ ไป นั่นก็คือ พระกริ่งถือว่าเป็นวัตถุทางไสยขาว มากกว่าไสยดำ คำว่า “ไสยขาว” ก็คือ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เน้นในเรื่องคุณความดีและการแก้ไขป้องกันสิ่งชั่วร้ายอันอาจเกิดจากการกระทำของไสยดำ ที่เป็นไสยศาสตร์ที่เน้นการทำลายล้างและการทำผิดศีลธรรม ดังนั้นการเกิดพระกริ่งขึ้นก็คือการนำเอาพุทธคุณมาผนวกกับเรื่องของไสยขาวนั่นเอง และนี่คือต้นเค้าที่มาของการเกิดพระเครื่องขึ้น นับว่าเป็นพัฒนาการในระบบความเชื่อไสยศาสตร์ที่เรียกว่า “ไสยขาว” โดยแท้

ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 4 ได้มีพระสงฆ์บางองค์เริ่มจัดสร้างพระเครื่องขึ้นสำหรับแจกจ่ายให้ผู้เคารพศรัทธานำติดตัวโดยตรง ซึ่งนับเป็นจุดเปลี่ยนแปลงค่านิยมและความเชื่อเดิมอย่างแท้จริง พระสงฆ์ที่ได้จัดทำพระกริ่ง⁵ เช่น สมเด็จพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ได้จัดสร้างพระกริ่งครั้งแรกเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2409 เพื่อถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และบรรดาเชื้อพระวงศ์ในสมัยนั้น

จุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดซึ่งเป็นเหตุให้มีการจัดสร้างพระเครื่องเพื่อแจกจ่ายเป็นไปอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ คือการสร้างพระพิมพ์ด้วยรูปแบบและเนื้อหาที่แตกต่างไปจากที่เคยมีมาก่อนของ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังษี)⁶ อดีตเจ้าอาวาสวัดระฆังโฆสิตาราม ซึ่งได้จัดสร้างพระพิมพ์ขึ้นเพื่อการแจกจ่ายให้ผู้ที่นับถือศรัทธานำไปใช้ติดตัวโดยตรง และได้รับความนิยมนิยมเป็นอย่างสูงตลอดมา เนื่องจากผู้สร้างเป็นพระสงฆ์ที่ประชาชนจนถึงพระมหากษัตริย์ในขณะนั้นให้ความเคารพนับถืออย่างมาก และเป็นพระพิมพ์ที่จัดสร้างด้วยส่วนผสมที่แปลกใหม่ ตลอดจนแบบแม่พิมพ์ที่มีรูปลักษณะเป็นเอกลักษณ์ซึ่งออกแบบโดยหลวงวิจารณ์เจียรนัย นายช่างหลวงสมัยรัชกาลที่ 4 หลังจากนั้นเป็นต้นมา พระสงฆ์ร่วมสมัย หรือบรรดาศิษย์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังษี) ก็ได้ยึดถือทั้งรูปแบบการจัดสร้างพระพิมพ์ และคตินิยมในการแจกจ่ายพระพิมพ์แก่ผู้ประสงค์จะได้รับไว้สักการะบูชา มิได้สร้างเพื่อสืบทอดศาสนา โดยการบรรจุไว้ในสถานที่สำคัญทางศาสนาแต่เพียงอย่างเดียวเหมือนเช่นในอดีต

เหตุที่ทั้งพระกริ่งและพระพิมพ์ ได้กลายมาเป็นพระเครื่องนั้นมีข้อแตกต่างจากบรรดาวัตถุเคารพหรือวัตถุศักดิ์สิทธิ์ทางไสยศาสตร์ที่มีมาก่อนไม่ว่าจะเป็นฝ้ายยันต์ ฝ้ายประเจียด แหวนลงอาคมหรือตะกรุด เหตุเพราะผู้บูชาไม่จำเป็นต้องเรียนรู้และระมัดระวังในเรื่องกฎเกณฑ์ให้

⁵ ศรีศักร วัลลิโกดม. เล่มเดิม. หน้า 20.

⁶ พินิจ สุริยาบุตร. (2537). “พระกริ่งปวเรศฯ คณาจารย์พระเครื่อง.” *พระเครื่อง*, 32, หน้า 21-26.

⁷ บุญเทพย์. (2528). *ชีวประวัติ อภินิหาร พระกาชาชินบัญชาของเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) วัดระฆังฯ*. หน้า 25.

เครื่องคิด คังนั้นจึงเหมาะกับคนทั่วไปที่จะนำติดตัวไปในที่ต่าง ๆ ได้ง่าย เพียงแต่ตั้งจิตอธิษฐาน หรือปริกรรมและสวดอ้อนวอนขอความคุ้มครองก็เพียงพอ จึงอาจนับเป็นวัตถุมงคลทางศาสนาก็ได้ หรือทางไสยศาสตร์ก็ได้ในเวลาเดียวกัน

ดังนั้น การนำพระเครื่องติดตัวและนำเข้าไปในบ้านหรือที่อยู่อาศัยของคนทั่วไป เพิ่งเกิดขึ้นประมาณในสมัยรัชกาลที่ 4 ลงมา ก่อนหน้านี้นั้น เช่น ในสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงไม่ปรากฏการนำพระเครื่องติดตัวและนำเข้าไปในบ้าน หรือที่อยู่อาศัยของคนทั่วไป ด้วยเหตุที่ว่าในช่วงเวลาดังแต่สมัยรัชกาลที่ 3 และที่ 4 นั้น เป็นช่วงเวลาสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไทยช่วงหนึ่ง เนื่องจากการมีผู้คน หลายเผ่าพันธุ์ในบ้านเมือง นอกจากนั้นยังมีการติดต่อกับภายนอกทั้งทางด้านตะวันออกและ ตะวันตกอย่างกว้างขวางทำให้ความรู้และความคิดของคนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปมากในเรื่องนี้ รองศาสตราจารย์ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้แสดงความเห็นไว้ในหนังสือพระเครื่องในเมืองสยามว่า นักวิชาการคนสำคัญ เช่น ศาสตราจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ นับได้ว่าเป็นท่านแรก ๆ ที่สังเกตในเรื่องนี้และแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นรูปธรรมไว้ในเรื่อง โลกของนางนพมาศ จึงอาจกล่าวได้ว่าในยุคนี้มีลัทธิประเพณี และคติความ เชื่อทางศาสนา และไสยศาสตร์เกิดขึ้นอีกหลายอย่าง

การนับถือพระกริ่งหรือพระเครื่อง ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อในเรื่องการ ไม่เอาพระพุทธรูปเข้าบ้านมาเป็นการอนุโลมให้เข้าบ้านได้นั้น มีผลไปถึงเรื่องการสะสมของเก่า ที่ได้รับอิทธิพลมาจากชาวต่างประเทศทางตะวันตกและการขุดพบกรุสมบัติเก่าตามวัดร้างและ โบราณสถานต่าง ๆ เพราะพระพุทธรูปที่พบตามกรุสมบัตินั้นนอกจากนำเข้าบ้าน ไปเป็นพระบูชา ในบ้านแล้ว ยังกลายเป็นศิลปวัตถุหรือของเก่าที่มีค่าควรแก่การสะสมอีกด้วย คังนั้นบรรดาเจ้านาย ขุนนาง และพวกพ่อค้าคหบดีจึงนิยมสะสมของเก่ากันอย่างแพร่หลาย ผลที่ตามมาก็คือ การเกิด ร้านค้าของเก่าขึ้นในสมัยหลัง ๆ ลงมา

ส่วนพระพิมพ์ที่เป็นของที่พบควบคู่ไปกับพระบูชาและสมบัติในกรุในชั้นแรกเป็นของ ไม่มีราคาค่างวด เพราะไม่ปรากฏอยู่ในบรรดาของเก่าที่ขายกันตามร้านค้าของเก่า แต่ต่อมาเนื่องจาก อิทธิพลของพระกริ่งและพระเครื่อง ที่ผู้คนถือเป็นเครื่องรางของขลัง คังได้กล่าวมาแล้ว พระพิมพ์ เหล่านี้ก็ได้กลายเป็นพระเครื่องไป พระพิมพ์รุ่นแรก ๆ ที่นับถือกันว่าเป็นพระเครื่อง ก็คือพระลำพูน ที่พบในภาคเหนือ รวมทั้งพระพิมพ์สมัยลพบุรีที่พบในเมืองลพบุรีและจังหวัดใกล้เคียง

ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับทางด้านไสยศาสตร์และ พระเครื่องตามที่กล่าวมาแล้วนั้น ไม่น่าจะเกิดขึ้นได้ง่าย ๆ หากไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาจาก องค์พระมหากษัตริย์ ผู้เป็นพระประมุขสูงสุดของบ้านเมืองในสมัยนั้น ทั้งนี้ก็เพราะพระบาทสมเด็จพระ

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเป็นผู้นำในหลาย ๆ ด้านในการเลิกคตินิยมและประเพณีบางอย่าง แต่โบราณ แล้วทรงสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นแทนที่ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับกาลเวลาในสมัยนั้นและเพื่อให้เป็นวิทยาศาสตร์แบบตะวันตกมากขึ้น อีกประการหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงเป็นจอมปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา อันเนื่องจากการที่พระองค์ทรงผนวชหลายพรรษา ก่อนจะเสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์จึงมักจะทรงนำเอาสิ่งที่เป็นพุทธคุณมาปรับใช้และแก้ไขปัญหาหลาย ๆ ประการ ทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น การตั้งคณะธรรมยุติกนิกายขึ้นมา เพื่อให้มีการศึกษาพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมแก่พระภิกษุสามเณรหรือถ้าหากนำความสำคัญทางพระพุทธศาสนาเข้ามาไม่ได้ก็พึ่งพาทางพราหมณ์หรือฮินดูแทน เช่น การสร้างพระสยามเทวาริราชขึ้น เป็นต้น

เพราะฉะนั้น พระเครื่องน่าจะปรากฏขึ้นแล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ลงมาโดยการเกิดมีพระกริ่งก่อน แล้วต่อมาจึงมีการนำเอาพระพิมพ์ที่เป็นของโบราณตามกรุของวัดจากเมืองต่าง ๆ มาเป็นเครื่องรางของขลัง ผลที่ตามมาก็คือ พระเครื่องได้เข้ามาแทนที่บรรดาเครื่องรางของขลังที่เคยมีมาแต่เดิม

การสร้างพระเครื่องหรือพระพิมพ์ขึ้น ในแต่ละยุคแต่ละสมัยนั้น นับได้ว่าเป็นวิวัฒนาการของการสร้างพระเครื่องที่มีความต่อเนื่องกันมานับเป็นพันปีมาแล้วและการสร้างพระเครื่องในแต่ละยุคสมัยนั้น มีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ที่เป็นแบบฉบับของตนเอง เช่น สมัยทวารวดี มีลักษณะที่คล้าย ๆ ไปทางอินเดียมาก เพราะได้รับอิทธิพลจากอินเดีย ดังนั้นพระพุทธรูปหรือพระเครื่องต่าง ๆ ก็มีลักษณะความงามหรือลักษณะทางด้านพุทธศิลป์ที่เป็นแบบของอินเดีย สมัยศรีวิชัย ในสมัยนี้พระพุทธรูปและพระเครื่องหรือพระพิมพ์มีพุทธลักษณะที่งดงามอ่อนช้อย เห็นแล้วทำให้จิตใจสงบเย็น สมัยสุโขทัย สมัยนี้นับว่าเป็นยุคทองของพุทธศาสนา เป็นยุคที่พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองที่สุด ผนวกกับในยุคนี้เป็นยุคที่บ้านเมืองมีความสงบสุขไม่มีเหตุการณ์สงครามต่าง ๆ จึงทำให้ศิลปินผู้สร้างสรรค์ด้านพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธรูปและพระพิมพ์ต่าง ๆ บรรจงทำได้อย่างงดงาม ประณีตวิจิตร อย่างที่ยุคไหนไม่เคยมีมาก่อน ศิลปะที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปในสมัยสุโขทัยนี้ ถือว่าเป็นศิลปะชั้นครู โดยเฉพาะด้านพุทธศิลป์

ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์ ถือว่า มีแบบฉบับในการสร้างพระเครื่องที่เป็นของตนเอง และถือว่าเป็นยุคทองของพระเครื่องอย่างแท้จริง เนื่องจากได้มีการสร้างพระเครื่องกันอย่างเป็นระบบ และมีจำนวนมากว่าที่จะนับได้ ซึ่งมีการจัดสร้างกันเกือบทุกวัด หรือแม้แต่ที่มีใช้วัดก็มีการจัดสร้างด้วย เช่น หน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานเอกชน หรือแม้แต่บริษัทใหญ่ ๆ ก็มีการจัดสร้าง ด้วยวัตถุประสงค์อันแตกต่างกันออกไป และในปัจจุบันก็ปรากฏว่าพระเกจิอาจารย์เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ต่างรูปต่างก็จัดสร้างพระเครื่องในรูปแบบของตน ด้วยวัตถุประสงค์ที่ต่างไปจาก

สมัยก่อน และยิ่งไปกว่านั้นการสร้างพระเครื่องในสมัยรัตนโกสินทร์นี้ มีการสร้างในเชิงธุรกิจ คือสร้างเพื่อการค้าหวังกำไร ทำให้เกิดศูนย์พระเครื่องขึ้นอย่างมากมาย ทำให้ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกล่าวว่ายุคนี้เป็นยุคพุทธพาณิชย์

อย่างไรก็ตาม การสร้างพระเครื่องของแต่ละยุคสมัยนั้นก็เห็นสภาพสังคม การเมือง หรือแม้แต่ประวัติศาสตร์ในอดีตและปัจจุบันได้อย่างดีว่าเป็นอย่างไร มีความเป็นอยู่อย่างไร เจริญในด้านไหน และสภาพสังคมในขณะนั้นเป็นอย่างไร เช่น สมัยสุโขทัย พุทธศิลปะในยุคนี้ แสดงให้เห็นว่าสังคมอยู่อย่างสงบสุข ไม่มีสงคราม เป็นสังคมที่อุดมสมบูรณ์พร้อมทุกอย่าง ศิลปินผู้สร้างจึงได้สร้างพระพุทธรูปปฏิมากรได้อย่างประณีตงดงาม สร้างด้วยแรงกายและแรงใจที่สะอาดบริสุทธิ์ ด้วยความศรัทธาในพุทธศาสนา พุทธศิลป์ที่ออกมาจึงมีความงดงามกว่าสมัยอื่น ๆ เป็นต้น ส่วนสมัยรัตนโกสินทร์ หรือสมัยปัจจุบันนี้ ถือว่าอยู่ในยุคที่เจริญทางด้านวัตถุจนเกินไป การสร้างพระเครื่องจำนวนมากมายในปัจจุบันแทนที่จะมองว่าเป็นความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา แต่กลับเป็นตรงกันข้ามคือ แสดงถึงสภาพสังคมที่อ่อนแอ มีความเชื่อที่มงายไร้เหตุผล อยู่กับวัตถุเหล่านี้ (พระเครื่อง) ทั้ง ๆ ที่ยุคนี้เป็นยุควิทยาศาสตร์ เป็นยุคที่ต้องการคำอธิบายที่ประกอบด้วยเหตุผลอย่างมีระบบและมีหลักในกระบวนการคิด กระบวนการเชื่อ

2. เครื่องรางของขลัง

ประวัติความเป็นมาและการกำเนิดเครื่องรางของขลัง

ลัทธิศาสนาของมนุษย์ในโลกแต่เดิมนั้น ยึดถือธรรมชาติ เช่น พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาว น้ำ ไฟ และลม เป็นสภาวะที่พึ่งที่ระลึก จะเห็นได้จากซากวิหารในบาบิโลน ซึ่งสร้างก่อนคริสต์ศักราช 4,700 ปี เป็นที่บูชาพระอาทิตย์ พระจันทร์

ต่อมาก่อนพุทธกาลราว 2,000 ปีเศษ ศาสนาพราหมณ์ถือเอาพระผู้เป็นเจ้าเป็นสภาวะที่บังเกิดขึ้น พระผู้เป็นเจ้านั้น คือ พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม เมื่อต้องการความสำเร็จในสิ่งใดก็มีการสวดอ้อนวอน อัญเชิญขออำนาจจากเทพทั้งสามให้บันดาลผลสำเร็จตามที่ต้องการ การกระทำได้กล่าวนี้จำเป็นต้องมีที่หมายทางใจเพื่อความสำรวม ฉะนั้นภาพจำหลักเทพเจ้าทั้งสามก็มีขึ้นจะเห็นได้จากรูปหริหระ (Hari hara) แห่งปราสาทอันเดต (Prasat Andet) ที่พิพิชภัณฑ์เมืองพนมเปญ อันเป็นภาพจำหลักของพระนารายณ์ในศาสนาพราหมณ์ กับเทวรูปมหาพรหมแห่งพิพิชภัณฑ์กีเมต์ ประเทศฝรั่งเศส นับเป็นปฏิมากรรมที่สร้างขึ้นด้วยมุ่งหมายเอาเป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวทางใจในศาสนาพราหมณ์ศาสนาเก่าแก่โดยทั้งสิ้น

กาลต่อมาพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในโลกโดยพระบรมศาสดา หรือเจ้าชายสิทธัตถะ เป็นผู้ทรงค้นพบอมตะธรรมวิเศษอันมีผู้เลื่อมใสสักการะแล้วยึดเป็นสภาวะ พระพุทธองค์ทรงมี

พระสาวกตามเสด็จประพาศปฏิบัติตามมากมาย จนเป็นพระอสีติมหาสาวกขึ้น ท่านมหาสาวกเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งความเป็นเอกทัศกะในด้านต่าง ๆ กัน มีพระสารีบุตรทรงความเป็นยอดเยี่ยมทางปัญญา พระโมคคัลลานะทางความเป็นยอดเยี่ยมทางฤทธิ์ ฯลฯ

ในพระพุทธศาสนานั้น ผู้ที่สำเร็จฉนสมาบัติเป็นผู้มีจิตใจบริสุทธิ์ยอมแสดงอิทธิฤทธิ์ได้หลายอย่างเป็นอเนกประการ ฤทธิ์เหล่านี้เรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์” เป็นการกระทำที่สามัญชนไม่สามารถกระทำได้ มีหลักฐานปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกมากมาย พระคณาจารย์ผู้สำเร็จฉนสมาบัติยอมทรงไว้ซึ่งฤทธิ์ และโดยที่พระพุทธองค์ผู้เป็นเจ้าของพระพุทธศาสนานั้น พระองค์ทรงไว้ด้วยพระองค์ 3 ประการ คือ พระกรุณาธิคุณ 1 พระปัญญาคุณ 1 พระบริสุทธิคุณ 1 ดังนั้นพระเถรานุเถระผู้ทรงไว้ด้วยฉนสมาบัติ ก็มักจะใช้ฤทธิ์ของท่านช่วยชีวิตมนุษย์ และสัตว์โลกโดยถือเอาหลักพระกรุณาธิคุณ เป็นการตามรอยพระยุคลบาทแห่งสมเด็จพระบรมศาสดานั้นเอง

ในส่วนของประเทศไทย ในสมัยสุโขทัย พระมหาธรรมราชาที่ 1 โปรดให้สร้างวัดป่ามะม่วงขึ้น เพื่อจัดเป็นที่พักของพระมหาสามีสังฆราชซึ่งจาริกมาแต่มัธยมประเทศ และจากนั้นมาพระสงฆ์ในประเทศไทยก็บังเกิดขึ้นเป็น 2 ฝ่าย ๆ หนึ่งเล่าเรียนพระไตรปิฎกและตั้งสอนพระธรรมเรียกว่า คามวาสี อีกฝ่ายหนึ่งถือวิปัสสนาธุระ คือบำเพ็ญภาวนา มักอยู่วัดอรุณญิกข้างนอกเมือง จึงเรียกพระสงฆ์อรุณวาสี (อยู่ในป่าเป็นที่พำนัก) ซึ่งการอยู่ในป่าของพระเถรานุเถระนั้นถือเป็นเรื่องกำจัดกิเลส มีการบริโภคอาหารมื้อเดียว มีการไปอยู่ ณ โคนไม้เปลี่ยว มีการจาริกไปในถ้ำ เขา ป่าดง อันเป็นจุดควัตรของท่าน การบำเพ็ญสมณกิจของท่านท่ามกลางป่าดงนี้เอง ทำให้ท่านได้พบกับธรรมชาติต่าง ๆ บ้างก็ปรากฏเป็นวัตถุแปลก ๆ เช่น รากไม้ ผลไม้ ไข่ ไพล ว่านที่กลายเป็นหิน พบเกล็ดแร่พืชพันธุ์กลับกลายเป็นเนื้อสัตว์อื่น ๆ บ้าง เช่น เหล็กไหล ไข่ทองแดง เป็นต้น นี่จึงเป็นปฐมเหตุอันหนึ่งที่ทำให้เราได้รู้จักสิ่งของวัตถุอาถรรพ์ หรือที่เรียกว่าของขลังในเวลาต่อมา

ในประเทศไทย ตั้งแต่อดีตนั้นผู้คนยอมสักการบูชาครูอาจารย์ เกือบจะเทียบเท่ากับเคารพบิดามารดาเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวจนติดปากว่า “บิดามารดาครูบาอาจารย์” ดังนั้นในคราวที่ตนจะต้องออกไปสู่ที่คับขัน ขันอาสาออกรบ ออกศึกสงคราม ก่อนอื่นก็ต้องไปเคารพสักการะท่านผู้มีพระคุณดังกล่าว เพื่อขอพรความสวัสดิมีชัยในชีวิตจากท่านเหล่านั้น พระเถรานุเถระผู้มีพระคุณทรงไว้ซึ่งเมตตาคุณตามสมณะวิสัยอยู่แล้ว ท่านจึงได้มอบของที่ระลึกเพื่อให้เป็นที่หมายทางใจแก่ศิษย์ของท่าน สิ่งของเหล่านั้นก็คือวัตถุธรรมชาติที่ท่านได้ประสบพบเห็นและเก็บมาแต่ในป่าจากการจุดควัตรดังกล่าวนั่นเอง และเพื่อความมั่นใจแก่ผู้รับ ที่จะต้องออกทำการสู้รบ พระคุณเจ้าท่านจึงกระทำสมาธิจิตนำพระพุทธานุภาพ พระธรรมมานุภาพ พระสังฆานุภาพบรรจุลงในวัตถุธรรมชาติเหล่านั้น แล้วอธิษฐานจิตให้สิ่งนั้นมีคุณานุภาพทางคง

กระพันธชาติด้วยวิถีแห่งฉานสมาบัติ เพื่อช่วยให้ผู้รับมีชัยชนะแก่อริราชศัตรู เครื่องรางของขลัง วัตถุธรรมชาติอาถรรพ์ก็บังเกิดขึ้นด้วยประการฉะนี้

เมื่อกาลเวลาล่วงเลยมา สิ่งทั้งหลายก็พัฒนาการขึ้นตามสภาพความเจริญของโลก วัตถุ เครื่องรางของขลังที่เดิมเป็นพืชพันธุ์แปลก ๆ ก็แปรเปลี่ยนมาเป็นสิ่งประดิษฐ์ อาทิ เสื้อยันต์ ผ้าประเจียด ตะกรุด รูปปฏิมากรรม ฯลฯ แล้วแต่พระคณาจารย์เจ้าท่านจะสร้างขึ้นตามอุปเท่ห์วิธีของท่านเป็นด้าน ๆ ไป ซึ่ง “เครื่องรางของขลัง” เช่นว่านี้ก็จักให้ผลคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายหรือ เป็นเสน่ห์แก่ผู้ใช้ที่ประพฤติปฏิบัติตามทำนองคลองธรรม ละเสียดซึ่งการเบียดเบียนไม่ก่อทุกข์ภัย ให้แก่สังคมและศีลธรรมดีงามของมนุษย์ท่านั้น⁸

ดังนั้น วัตถุมงคลหรือเครื่องรางของขลัง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานคู่กับมนุษย์ เนื่องจาก มนุษย์มีสัญชาตญาณของความกลัว จึงพยายามแสวงหาที่พึ่ง ที่ยึดเหนี่ยวไว้กับตนเอง เมื่อตนเอง มีความเชื่อต่อสิ่งใดก็ให้ความนับถือบูชาต่อสิ่งนั้น ๆ ต่อมาจึงได้วิวัฒนาการความเชื่อไปตามความ เจริญของมนุษยชาติ จึงได้มีการคิดดัดแปลงสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดเป็นเครื่องรางของขลังหรือวัตถุมงคล ที่เหมาะสม ทันสมัย เพื่อนำมาเป็นเครื่องช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจ

2.1.2 คำจำกัดความ และความหมายของวัตถุมงคล

คำว่า “วัตถุมงคล” ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันส่วนหนึ่งหมายถึง “พระเครื่อง” เพราะเห็นว่าเป็น คำที่ไพเราะเหมาะสม¹⁰ และถือว่าการเกิดพระเครื่องเป็นการนำเอาสิ่งที่เป็นพุทธคุณเข้าผสมผสาน กับความเชื่อที่เป็นไสยขาว ทำให้กลายเป็นวัตถุสำเร็จรูปที่รวมของบรรดาของขลังทั้งหมดให้อยู่ใน วัตถุเดียวกัน¹¹

คำว่า “วัตถุมงคล” เป็นคำศัพท์ที่บัญญัติขึ้นมาใหม่ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา โดยจะพบคำว่า “วัตถุมงคล” ระหว่างในช่วงปี พ.ศ. 2519 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะมีความหมายทั้งที่เป็น คำเรียกแทนพระเครื่องอย่างเดียว และในความหมายรวมถึงเครื่องรางของขลังทุกชนิดที่มีอยู่¹²

นอกจากนี้ คำว่า “วัตถุมงคล” ยังมีประกาศของคณะกรรมการองค์การเพื่อการปฏิรูป ระบบสถาบันการเงิน เรื่อง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการขายทรัพย์สินประเภทศิลปวัตถุ วัตถุมงคล เหรียญ ชนบัตร และวัตถุมูลค่าของสถาบันการเงินที่ไม่อาจแก้ไขหรือฟื้นฟูฐานะหรือ

⁸ ฉันทะ วาระมัน. (ม.ป.ป.). *ตำรับพระเครื่องรางของขลัง*. หน้า 2-5.

⁹ ศรีศักร วัลลิโกดม. เล่มเดิม. หน้า 49.

¹⁰ พระมหาเชิด เจริญรัมย์. (2541). *พระเครื่องกับสังคมไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีทัศนคติของนักวิชาการ พุทธศาสนา ในสถาบันอุดมศึกษา*. หน้า 124.

¹¹ เสรี เสริฐสนิท. (2540). *การศึกษาพระพิมพ์ดินเผากรุณาตุน จังหวัดมหาสารคาม*. หน้า 38.

¹² สุทธิ ศรีหิรัญ. (2519, กุมภาพันธ์). “หลวงพ่อสุนิต.” *จักรวาลพระเครื่อง*, 2 (17). หน้า 17.

การดำเนินงานได้ โดยเป็นประการที่อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 16(3) แห่งพระราชกำหนด การปฏิรูประบบสถาบันการเงิน พ.ศ. 2540 ได้ให้ความหมายของคำว่า “วัตถุมงคล” ไว้ในข้อ 1 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการให้คำนิยาม ตามบทบัญญัติดังกล่าวนี้ “วัตถุมงคล” หมายความว่า วัตถุที่เป็นสิ่งเคารพและสักการะของบุคคล ดังนี้ตามบทบัญญัตินี้ “วัตถุมงคล” จึงมิได้หมายความว่า เฉพาะแต่พระพิมพ์หรือพระเครื่องเท่านั้น หากแต่ยังหมายความรวมถึงวัตถุต่าง ๆ ที่เป็นสิ่งที่บุคคล เคารพและสักการะด้วย เช่น ผ้ายันต์ ตะกรุด แหวน เป็นต้น

ความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับวัตถุมงคล

พระเครื่อง หมายถึง พระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ ที่ถือเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันภัย¹³ เดิมเรียกว่า “พระพิมพ์” โดยจะหมายความรวมถึงเหรียญพระเกจิอาจารย์ต่าง ๆ ผู้มีวัตรปฏิบัติเป็น ที่เคารพศรัทธาของคนทั่ว ๆ ไป ที่จัดสร้างด้วยวัตถุต่าง ๆ เช่น ชินผง และว่าน เป็นต้น โดยการสร้าง อาจมีจุดประสงค์ต่าง ๆ กันออกไป

เครื่องราง หมายถึง ของที่นับถือว่าป้องกันอันตราย¹⁴ เป็นของที่มนุษย์สร้างขึ้นและ เชื่อว่ามีฤทธิ์ปาฏิหาริย์ สามารถคลบคลานให้เกิดสิ่งที่ต้องการได้ เช่น สามารถอยู่ยงคงกระพัน มีเสน่ห์ มีโชคลาภ แคล้วคลาด เป็นต้น¹⁵ โดยบางครั้งจะหมายความรวมถึงของศักดิ์สิทธิ์ที่ห่อแล้ว นำไปวางตรงปากท่อยามสรงน้ำพระสงฆ์¹⁶

ของขลัง หมายถึง ของที่มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันว่าอาจคลบคลานให้สำเร็จได้ ดังประสงค์ เป็นวัตถุที่มีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัวแล้ว ไม่ต้องปลุกเสกอีก เช่น ไพรดำ ว่าน แร่ เป็นต้น¹⁷

หนังสือ Oxford Advanced Learner's Dictionary ได้ให้ความหมาย “Amulet”

Amulet 1. Piece of jewelry, etc. worn as a charm.
2. Against evil”¹⁸

แปลว่า “เครื่องราง 1. เครื่องประดับที่สวมใส่เป็นเครื่องราง
2. ป้องกันความชั่วร้าย”

¹³ ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. หน้า 570.

¹⁴ แหล่งเดิม. หน้า 193.

¹⁵ ป. รัตนปัญญา. (2538). *สอนเด็กไม่ให้เชื่อ โชคลางของขลัง*. หน้า 27.

¹⁶ ศ. พลายน้อย. (2542, 10 กุมภาพันธ์). “มูมพระเก่า.” ข่าวสด. หน้า 27.

¹⁷ ศักดิ์ สุริยัน. (2515). *พระกริ่ง พระปิตตาที่สำคัญและเครื่องรางของขลัง*. หน้า 57-58.

¹⁸ AP Cowie. (1989). *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. p. 36.

ในหนังสือ Longman Dictionary of Contemporary English ก็ให้ความหมายของ Amulet ไว้ในลักษณะเดียวกันว่า “Amulet n. an object worn in the belief that it will protect one against evil, disease, bad luck, etc.”¹⁹ แปลว่า “เครื่องราง น. เครื่องสวมใส่ด้วยความศรัทธาว่าจะช่วยปกป้องตนจากอันตราย ความเลวร้าย และอัปโชค”

ส่วนพระราชวรมุณี ได้ให้ความหมายของ “วัตถุมงคล” ไว้ว่า “วัตถุมงคล ได้แก่ เครื่องราง และ/หรือยันต์ สิ่งที่คนนับถือโดยปราศจากเหตุผล เหริยญาโชค เครื่องรางของขลัง และสิ่งที่น่าโชคดีมาให้”²⁰ ดังนั้น วัตถุมงคลในความหมายของ พระราชวรมุณี จึงมีความหมายที่ครอบคลุมทั้งพระเครื่องและเครื่องรางของขลังทุกชนิด

สำหรับในวงการพระเครื่อง ซึ่งประกอบด้วยศูนย์พระเครื่องต่าง ๆ และบุคคลผู้นิยมสะสมพระเครื่องต่างเข้าใจตรงกันว่า “วัตถุมงคล” หมายรวมถึงพระเครื่องและเครื่องรางของขลังทุกชนิด ทั้งที่เป็นของที่เกิดขึ้นเอง มีเองโดยธรรมชาติ ของโบราณเก่าแก่ที่มีผู้บรรจุไว้ตามกรุต่าง ๆ และของที่สร้างปลุกเสกขึ้นใหม่เพื่อเป็นของชำร่วยสมนาคุณแลกเปลี่ยนซื้อขายตามที่ปรากฏทางสื่อมวลชนและศูนย์จำหน่ายพระเครื่องต่าง ๆ

ดังนั้น คำว่า “วัตถุมงคล” จึงหมายถึงสิ่งของทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและสิ่งของที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นตามความเชื่อว่าจะเป็เหตุนำมาซึ่งความสุขความเจริญ ความเป็นสิริมงคล โชคลาภ หรือเป็นเครื่องป้องกันอันตรายต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ พระเครื่อง เครื่องรางและของขลังชนิดต่าง ๆ นั้นเอง

2.1.3 ประเภทของวัตถุมงคล

วัตถุมงคลที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้น สามารถแบ่งประเภทอย่างกว้าง ๆ เป็น 2 ประเภท²¹ คือ

1. ประเภทเกิดขึ้นเองหรือมีขึ้นเป็นธรรมชาติ

วัตถุมงคลประเภทนี้เป็นสิ่งที่ได้มาจากธรรมชาติ หรืออาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติโดยไม่มีการสรรค์สร้าง ซึ่งถือว่ามีดีในตัวและเทวดารักษา สิ่งนั้นได้แก่ เหล็กไหล เขี้ยวหมูตัน เขี้ยวเสือกวาง และเถาวัลย์ เป็นต้น

2. ประเภทที่มนุษย์ปรุงแต่งสร้างขึ้น ซึ่งสามารถจำแนกตามวัสดุที่นำมาสร้างได้

4 ประเภท ได้แก่

¹⁹ Paul Procter. (1978). *Longman Dictionary of Contemporary English*. p. 29.

²⁰ พระราชวรมุณี (ประยูร ปรยูโต). (2528). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. หน้า 402.

²¹ พระมหามนตรี วุฒิกโก (ป้อมสุข). เล่มเดิม. หน้า 19-26.

(1) ประเภทเนื้อดิน สร้างจากองค์ประกอบที่เป็นดินเป็นหลัก เช่น พระพิมพ์ หรือ พระเครื่องที่ค้นพบจากกรุต่าง ๆ ในสมัยโบราณ เช่น พระซุ้มกอ พระกำแพงทุ่งเศรษฐี และ พระนางพญา เป็นต้น

(2) ประเภทเนื้อผง สร้างจากผงปูนเปลือกหอยผสมกับผงอิทธิ เกษรดอกไม้บูชา พระหรือผงใบลาน เป็นต้น ที่เผาไฟเป็นถ้ำถ่านกับวัสดุอย่างอื่น เช่น พระสมเด็จวัดระฆัง วัดบางขุนพรหม และพระวัดเกษไชโย เป็นต้น

(3) ประเภทเนื้อชิน สร้างจากโลหะธาตุต่าง ๆ เช่น ชินเงิน ชินตะกั่ว นวโลหะ ตลอดจนทองคำ สำริด เงิน นาค ทองแดง เป็นต้น ตามสูตรการเล่นแร่แปรธาตุต่าง ๆ เช่น พระท่ากระดาน พระร่วงหลังรางปืน และพระลีลาวังหิน เป็นต้น

(4) ประเภทเขี้ยวกระดูกของสัตว์ต่าง ๆ ตลอดจนไม้ เมล็ดพันธุ์พืช เปลือกไม้ต่าง ๆ นำมาแกะสลักเป็นรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ อีกชั้นตอนหนึ่ง เช่น สิ่ง สื่อ หมากทุย ลูกประคำ เป็นต้น

นอกจากแบ่งเป็นประเภทตามลักษณะของการเกิดขึ้นของวัตถุมงคลดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น นายเสมา ทำพระ ยังได้ แบ่งวัตถุมงคลประเภทของขลังออกตามลักษณะของการใช้รูปแบบลักษณะ และระดับชั้นไว้ ดังนี้²²

การแบ่งตามลักษณะการใช้ สามารถแบ่งออกได้ 4 ลักษณะ คือ

1. เครื่องคาด อันได้แก่ เครื่องรางที่คาดศรีษะ คาดเอว คาดแขน ฯลฯ
2. เครื่องสวม อันได้แก่ เครื่องที่สวมคอ สวมศรีษะ สวมนิ้ว ฯลฯ
3. เครื่องฝัง อันได้แก่ เครื่องรางที่ใช้ฝังลงไปบนเนื้อหนังของคน เช่น เข็มทอง ตะกรุดทอง เหล็กไหล และโลหะมงคลต่าง ๆ
4. เครื่องอม อันได้แก่ เครื่องรางที่ใส่อมไว้ในปาก อาทิเช่น ลูกอม ตะกรุดอม (ไม่รวมถึงการอมเครื่องรางชนิดต่าง ๆ ที่มีขนาดเล็กไว้ในปาก)

การแบ่งตามรูปแบบลักษณะ

1. ผู้ชาย อันได้แก่ รักษม กุมารทอง ชูชก และสิ่งที่เป็นรูปของอวัยวะเพศชายต่าง ๆ (ศิวลึงค์)
2. ผู้หญิง อันได้แก่ แม่นางกวัก แม่โพสพ และสิ่งที่เป็นรูปของผู้หญิงต่าง ๆ (โยนี)
3. สัตว์ ในที่นี้หมายถึงพระโพธิ์สัตว์ อาทิ สื่อ ช้าง วัว เต่า จระเข้ งู ดังนี้ เป็นต้น

²² เสมา ทำพระ. (2539). *เปิดกรุอาถรรพ์*. หน้า 10-11.

การแบ่งตามระดับชั้น

1. เครื่องรางชั้นสูง อันได้แก่ เครื่องรางที่ใช้ส่วนสูงของร่างกาย ซึ่งนับตั้งแต่ศีรษะลงมาถึงบั้นเอวสำเร็จด้วยพระพุทธรูป พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ
2. พระเครื่องรางชั้นต่ำ อันได้แก่ เครื่องรางที่เป็นของต่ำ อาทิ ปลัดขิก อีเปือ ใอั้ง กล่าวคือเป็นของที่ไม่ได้สำเร็จด้วยของสูง
3. เครื่องรางที่ใช้แขวน อันได้แก่ ธงรูปนก รูปตักแตน รูปปลา หรือกระบอกใส่ยันต์ และอื่น ๆ

ส่วนในแง่การศึกษา Stanley Jeyaraja Tambiah ได้แบ่งสิ่งที่เขาเรียกว่า เครื่องราง (An Object having sacred or supernormal power) ของขลัง (Amulet) ที่มีการนับถือกันในประเทศไทยออกเป็น 4 ระดับ คือ²³

1. พระพุทธรูป ที่มีชื่อเสียง และมีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ซึ่งพระที่ได้รับการยกย่องนับถือว่าเป็นพระที่ให้ ความคุ้มครองบ้านเมือง เช่น พระแก้วมรกต พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ เป็นต้น
2. เครื่องรางของขลัง ของเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียง โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 19 ซึ่งเครื่องรางของขลังเหล่านี้เป็นเครื่องสนับสนุนถึงข้อวัตรปฏิบัติและความศักดิ์สิทธิ์ของเกจิอาจารย์ต่าง ๆ
3. เครื่องรางของขลังต่าง ๆ ที่เป็นตัวแทนของเทพ มนุษย์ สัตว์ และสิ่งแปลกประหลาด ปลุกเสกโดยพระหรือผู้เชี่ยวชาญทางไสยศาสตร์ เช่น รัก ยม กุมารทอง สาลิกาคุ้ เขี้ยวหมูตัน เป็นต้น
4. เครื่องรางของขลังร่วมสมัย ซึ่งปลุกเสกโดยพระวิปัสสนาจารย์ผู้อยู่ในป่า ที่ได้รับการยกย่องเป็นพระอรหันต์

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอมาแล้วข้างต้น อาจสรุปได้ว่า “วัตถุมงคลของไทย” มีมากมายหลายชนิด โดยขึ้นอยู่กับความศรัทธาของผู้คนที่มีต่อวัตถุมงคลนั้น ๆ แต่เมื่อจัดประเภทใหญ่ ๆ แล้ว สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทหลัก ๆ คือ

- ก. พระพิมพ์หรือพระเครื่อง
- ข. เครื่องรางของขลัง

ส่วนพระพุทธรูปซึ่งมีขนาดใหญ่เกินกว่าการพกพาติดตัวไปไหนมาไหนได้จะไม่ได้อยู่ในประเภทวัตถุมงคล

²³ Stanley Jeyaraja Tambiah. (2536). *The Buddhists Saints of the Forest and the cult of amulets.*

2.2 อิทธิพลของวัตถุมงคลที่มีต่อสังคมไทย²⁴

เนื่องจากวัตถุมงคลเกิดขึ้นในสังคมไทยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน และเป็นวัตถุที่มีขึ้นในเฉพาะสังคมไทยเท่านั้น โดยที่วัตถุมงคลเกิดขึ้นมาเนื่องจากพุทธศาสนิกชนต้องการขจัดความกลัวในการดำรงชีวิต โดยการให้วัตถุมงคลเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ในส่วนนี้จำเป็นต้องทำการศึกษาอิทธิพลของวัตถุมงคลที่มีต่อสังคมไทย เพื่อให้ผู้ศึกษาทำความเข้าใจกับที่มาของวัตถุมงคล และปัญหาในการจัดสร้างและการเช่าบูชาวัตถุมงคลได้ดียิ่งขึ้น จึงได้มีการศึกษาในส่วนนี้ ดังนี้

2.2.1 ด้านความเชื่อ

ในปัจจุบัน ด้านคติความเชื่อของชาวไทยนั้นพบว่า มีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญ และมีฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ในทางสังคมแล้วพบว่า ประชาชนซึ่งล้วนแต่เป็นพุทธศาสนิกชนนั้น ไม่ค่อยได้ปฏิบัติ และยึดมั่นศรัทธาเฉพาะแต่พระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เพียงเท่านั้น แต่ยังคงมีความเชื่อและศรัทธาในลัทธิศาสนาอื่นอีก เป็นต้นว่า ลัทธิผีสงนางไม้ ลัทธิศาสนาพราหมณ์-ฮินดู รวมถึงมีความเชื่อต่อเจ้าพ่อ เจ้าแม่ต่าง ๆ ผสมผสานกันอยู่ทั่วไป

ในด้านการดำเนินชีวิตตามวิถีประจำวันของพุทธศาสนิกชนชาวไทยนั้น เมื่อพิจารณาถึงชีวิตประจำวันของชาวพุทธนั้นพบว่า มักจะอาศัยความเชื่อหลายลัทธิ หรือหลายศาสนาเป็นที่พึ่งเป็นแนวทางของการดำเนินชีวิต และบรรดาลัทธิหรือศาสนาเหล่านี้ ได้แก่²⁵

1. ความเชื่อผีสง นางไม้ และอำนาจเหนือธรรมชาติทั้งหลาย
2. ลัทธิศาสนาฮินดู นับถือพระพรหม พระอิศวร พระนารายณ์
3. ลัทธิบูชาบรรพบุรุษ นับถือเจ้าพ่อ เจ้าแม่
4. นับถือผู้วิเศษ

มูลเหตุของการที่ทำให้มนุษย์แสวงหาที่พึ่งพิง และคิดสร้างสรรค์ลัทธิหรือศาสนาขึ้นมา เนื่องจากปัญหาของการดำเนินชีวิต บางครั้งไม่สามารถจะเอาชนะธรรมชาติได้ หรือบางทีมีปัญหาสุขภาพ ความยากจนข้นแค้น เศรษฐกิจที่บีบคั้น เมื่อไม่สามารถจะช่วยเหลือตนเอง หรือไม่อาจแก้ไขปัญหาได้ จึงคิดแสวงหาที่พึ่ง แนวความคิดเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ อาจทำให้เกิดความไม่เข้าใจในเรื่องที่พบเจอ เช่น ฝนตกน้ำท่วมหนัก หรือฝนแล้งจนพืชพันธุ์แห้งตาย จึงได้พากันคาดการณ์เอาว่า มีอำนาจบางอย่างที่บันดาลให้เป็นไป จึงได้พากันหาหนทางขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับโดยการทำพิธีแห่นางแมว งานบุญบั้งไฟเพื่อขอให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล

²⁴ พระมหามนตรี วุฒิกุล (ป้อมสุข). เล่มเดิม. หน้า 45-76.

²⁵ ณรงค์ เสียงประชา. (2538). *วิทยาศาสตร์สังคม*. หน้า 53.

จากความเชื่อที่เกิดขึ้นเพราะความกลัว ความไม่รู้ การแก้ปัญหาชีวิตไม่ตก มนุษย์จึงได้พยายามหาที่พึ่งเพื่อสร้างความอบอุ่นใจ เพิ่มพลังใจ จึงได้แสวงหาวัตถุมงคลที่มีอิทธิพลด้านความเชื่อของตนมาพึ่งพิง และยิ่งไปกว่านั้น มนุษย์เชื่อว่าวัตถุมงคลต่าง ๆ มีอิทธิฤทธิ์ และมีปาฏิหาริย์ที่จะคอยช่วยเหลือ ปกป้องกันภัย โดยผู้ที่มีเวทมนต์พิธีเสกเป่ามาอย่างถูกพิธี

สาเหตุสำคัญของการที่ทำให้เกิดพระเครื่อง อันเป็นวัตถุมงคลที่แพร่หลายมากที่สุด และมีอิทธิพลต่อความเชื่อในสังคมไทยอย่างยิ่งนั้น เนื่องจาก²⁶

1. ความเชื่อในอานุภาพของพระพุทธรูปที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูป ดังที่ปรากฏมีหลักฐานในคัมภีร์พระไตรปิฎก

2. ความเชื่อในข้อปฏิบัติ หรือปฏิบัติของเกจิอาจารย์ กล่าวคือ เชื่อว่าพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีศีลบริสุทธิ์ย่อมจะมีพลังจิตที่ทำให้สามารถคิดได้ว่า อาจจะเป็นผู้บรรลุมานสมาบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงเป็นเหตุที่ทำให้มีผู้สร้างพระเครื่องบูชาขึ้นมา และถ้าหาได้จัดพิธีปลุกเสกหรือพุทธาภิเษกแล้ว ย่อมจำทรงพลังอำนาจขึ้นในวัตถุมงคลนั้น ๆ เพราะเกจิอาจารย์ได้มาร่วมกันแผ่เมตตาจิต ตลอดถึงพลังจิตบริสุทธิ์ลงในมวลวัตถุมงคลเหล่านั้นด้วย รวมทั้งการที่มีศรัทธาเป็นทุนเดิมในพระคณาจารย์ผู้ทำการปลุกเสก เช่น สมเด็จพุฒาจารย์ (โต) หลวงปู่แหวน หลวงพ่อสด หลวงพ่อคุณ เป็นต้น

3. คำเล่าลือถึงเรื่องพุทธานุภาพ ในกรณีนี้ เมื่อปรากฏว่ามีผู้ถูกยิงแต่ไม่เข้าและมีพระเครื่องติดสร้อยห้อยคออยู่เพียงรูปเดียว ทำให้เชื่อว่า พระเครื่องดังกล่าวมีพุทธคุณในด้านคงกระพันชาตรี และต่างเล่าสู่กันฟัง กระทั่งมีความแพร่หลายและทำให้มีความเชื่อมั่นกันเช่นนั้น หรือเมื่อเกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ เช่น รถคว่ำ เครื่องบินตก แต่มีผู้รอดตาย และผู้รอดตายมีพระเครื่องติดตัว ทำให้เชื่อว่าพระเครื่องมีพุทธคุณด้านแคล้วคลาดปลอดภัย ตั้งแต่มีพระเครื่องนั้นมาก็ทำให้ชีวิตหน้าที่การงานเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น จึงทำให้มีความเชื่อมั่นถึงอานุภาพศักดิ์สิทธิ์ จนกระทั่งมีความเชื่อมั่นนิยมชมชอบในที่สุด

4. อิทธิพลของสื่อโฆษณา การที่มีการโฆษณาในสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือหนังสือที่มีเฉพาะในวงการของผู้นิยมชมชอบพระเครื่อง เป็นต้น ทำให้เกิดการหล่อหลอมให้มีความนิยมชมชอบเพิ่มมากขึ้น เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน ที่มีการลงโฆษณากิจกรรมของบางสำนักอย่างต่อเนื่อง ก็ทำให้เกิดกระแสความนิยมในวัตถุมงคลที่มีการประ โคมข่าวสารตามคำชวนเชื่อ เช่น พระคุณทรัพย์ ฯลฯ เช่นนี้ก็ยังทำให้ผู้รับสื่อเหล่านี้เกิดความเชื่อในวัตถุมงคลได้ไม่ยาก

²⁶ พระมหาเชิด เจริญรัมย์. เล่มเดิม. หน้า 135-137.

สังคมนาโบราณของคนไทยเรานั้น ได้มีการสร้างวัดอุโมงค์ขึ้นเพื่อแจกจ่ายให้กับผู้เป็นลูกศิษย์ลูกหา แต่มักมีจุดหมายเพื่อใช้เป็นอำนาจต่อรองด้านศีลธรรม อย่างเช่นเมื่อจะแจกเครื่องรางของขลัง หรือวัดอุโมงค์ใด ๆ แก่ใครก็จะไม่ให้โดยง่าย แต่จะต้องพิจารณาว่าบุคคลนั้นเป็นผู้มีความประพฤติดีงาม และเมื่อเห็นว่าจะต้องเดินทางไปไหน หรือมีการเปลี่ยนแปลงในชีวิตท่านจะเรียกมาพบ และบอกให้ทราบ ว่า “นี่เธอ เมื่อจะไปอยู่ที่ห่างไกล ฉันจะให้พระองค์นี้ไปคุ้มครองรักษาตัว เมื่อเธอได้พระไปแล้ว ต้องประพฤติตัวในทางดีงามอย่างนั้นอย่างนี้”²⁷ ด้วยเหตุนี้ การได้วัดอุโมงค์มา จึงไม่ใช่จบแต่เพียงการครอบครอง แต่จะต้องปฏิบัติตามคำสอนที่ท่านสั่งเสียเอาไว้ ย่อมจะได้รับประโยชน์สุขจากการปฏิบัติธรรมนั่นเอง แต่หากว่าผู้รับพระเครื่องไปแล้ว ไม่ยอมปฏิบัติตามหลักธรรมนั้น ๆ แล้ว วัดอุโมงค์ที่มีอยู่ก็ย่อมเป็นเพียงวัตถุธาตุที่ไม่อาจคุ้มครองรักษาตนเองได้ แม้ว่าจะมีวัดอุโมงค์หรือพระเครื่องอยู่เต็มบ้าน แต่กลับประพฤติเบียดเบียนและทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนก็ต้องเป็นผู้ที่ได้รับผลแห่งการคิดโทษประทุษร้าย

กล่าวโดยสรุปสาเหตุที่ทำให้พระเครื่อง หรือบรรดาวัตถุอุโมงค์ต่าง ๆ ได้รับความเชื่อถือ และมีอิทธิพลต่อสังคมของเรามาก เนื่องจาก

1. การที่สังคมนาไทยเคยนับถือภูตผีและอำนาจเหนือธรรมชาติมาก่อน
2. ความเชื่อในพุทธชาตภาพ ธรรมชาตภาพ สังฆชาตภาพ รวมทั้งเวทมนต์ คาถา พลัง อิทธิปาฏิหาริย์ที่อาจเกิดขึ้นเพราะความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ ด้วยอำนาจพลังจิตหรือจากพลังธรรมชาติ อันเป็นของกายสิทธิ์ รวมถึงความเชื่อมั่นในตัวเกจิอาจารย์ทั้งหลาย
3. เกิดจากภาวะวิกฤติทางสังคมนา ไม่ว่าจะจะเป็นความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สุขภาพอนามัย ซึ่งทำให้คนขาดที่พึ่ง จึงพยายามแสวงหาสิ่งต่าง ๆ มายึดเหนี่ยวจิตใจ โดยเฉพาะการสร้าง ความเชื่อมั่นให้ตนเอง จึงได้เสาะหาเครื่องรางต่าง ๆ มากมายคุ้มครองป้องกันภัยเหล่านั้น
4. สังคมนาของคนทั้งหลายยังไม่ได้รับการพัฒนา และแม้จะมีความเจริญทางเทคโนโลยี บ้างแล้วก็ตามที หากผู้คนไม่มีความสบายใจ เกิดความรู้สึกไม่มั่นคง ย่อมจะต้องค้นหาเอาสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่ามาเป็นเกราะป้องกัน ในบรรดาสิ่งต่าง ๆ ต้องสามารถตอบสนองความพึงพอใจของคนซึ่งกำลังโหยหาที่พึ่งพาอาศัยของคนด้วย
5. เกิดขึ้นจากแรงของการโฆษณาประชาสัมพันธ์

จากภาวะการณ์ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า กระแสของสังคมนาที่มีความนิยมต่อวัดอุโมงค์เป็นส่วนที่กระตุ้นให้ผู้คนต่างหันมาหาวัดอุโมงค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้คนได้รับวัดอุโมงค์รู้สึก

²⁷ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2538, ตุลาคม). “การเผยแพร่ธรรมในยุคข้อมูลข่าวสาร.” *พุทธจักร*, 49 (9). หน้า 14.

มีที่พึ่ง มีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ หรือมีความหวังอยู่บ้าง จากพลังความศรัทธาในอำนาจของ วัตถุประสงค์

2.2.2 ด้านจิตใจ

กล่าวกันว่า กระบวนการที่สำคัญที่ผลักดันให้มนุษย์มีกระบวนการรู้ คิด ทำ พูด หรือ การกระทำต่าง ๆ นั้นล้วนแล้วแต่ออกมาจากจิตใจแทบทั้งสิ้นและแม้แต่นักปราชญ์ทั้งหลายก็ได้ บ่งชี้ถึงความต้องการในขั้นมูลฐานของคนเอาไว้ มี 4 ประการ ดังนี้²⁸

- ก. ความต้องการทางร่างกาย หรือด้านชีววิทยา
- ข. ความต้องการทางสังคม
- ค. ความต้องการทางปัญญา
- ง. ความต้องการทางจิตวิญญาณ

นอกจากนี้ก็ยังแบ่งแยกความต้องการทางจิตวิญญาณนี้ออกไปอีก 5 ประเภทด้วยกัน กล่าวคือ

1. ความต้องการปรัชญาชีวิต
2. ความต้องการความดี
3. ความต้องการความสุขขั้นสูง
4. ความต้องการทางความพร้อมสมบูรณ์
5. ความต้องการที่พึ่งอันประเสริฐ

เพราะว่ามนุษย์มีความต้องการที่พึ่งประเสริฐ จึงทำให้มนุษย์นอกจากจะต้องอาศัยการ พึ่งพาผู้อื่น ทรัพย์สิน ความรู้ กำลังความคิดและพลังอำนาจจากคนอื่น สิ่งอื่นเป็นอันมากแล้วก็ยัง ต้องมองหาที่พึ่งอะไรบางอย่าง ที่อาจจะเป็นที่พึ่งซึ่งพิเศษ และสามารถทำงานได้มากกว่ากฎเกณฑ์ ธรรมชาติ และที่มักจะพบเจอกันโดยปกติ ได้แก่ ที่พึ่งซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย²⁹

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงล่วงรู้ถึงจิตใจของหมู่เวไนยสัตว์ทั้งหลายได้ดี พระองค์จึง ทรงประทานพระโอวาทถึงสภาพจิตของหมู่สัตว์เอาไว้ว่า

“มนุษย์ทั้งหลาย ถูกภัยคุกคามแล้วย่อมพากันยึดเอาภูเขา ป่า อาราม และแม้กระทั่ง รุกขเจดีย์ว่าเป็นที่พึ่ง แต่สิ่งต่าง ๆ นั้นก็ไม่ใช่สรณะอันเกษมสูงสุด เพราะเมื่อได้ยึดเอาสิ่งเหล่านั้นมา เป็นที่พึ่งแล้วย่อมไม่อาจพ้นจากทุกข์ไปได้ แต่เมื่อบุคคลเข้าถึงคุณพระรัตนะทั้งสาม คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะที่พึ่งแล้ว สามารถเข้าใจในอริยสัจ ได้แก่วิจักทุกข์

²⁸ แสง จันทร์งาม. (2534). *ศาสนศาสตร์*. หน้า 17-24.

²⁹ แหล่งเดิม. หน้า 27.

สาเหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ มรรคมีองค์ 8 ที่เป็นหนทางพ้นทุกข์ด้วยปัญญาอันชอบ สิ่งนั้นนั่นแล เป็นสรณะอันเกษมสูงสุด ย่อมจะพ้นจากทุกข์ทั้งปวง”³⁰

ใจความแห่งพระพุทธพจน์ดังกล่าว สามารถทำให้เราทราบว่า มีมนุษย์อยู่ด้วยกัน 2 พวก ดังนี้

ก. เมื่อมีเหตุร้าย หรือภัยอันตรายเกิดขึ้น ย่อมหวังที่จะพึ่งพิงสิ่งภายนอกไม่ว่าจะเป็นวัตถุ สิ่งของ เครื่องรางของขลัง เพื่อเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและครอบครัว พวกหนึ่ง

ข. เมื่อมีเหตุเภทภัยเกิดขึ้น ย่อมจะสืบเสาะหาถึงสาเหตุทั้งหลายว่าเป็นมาอย่างไร แล้วหาหนทางแก้ไข ไปตามสภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พวกหนึ่ง

โดยทั่วไปแล้ว สังคมของคนโดยมากอาจจะเป็นพวกประเภทแรกเสียมากกว่า ซึ่งอาจเป็นเหตุผลด้วยว่าขาดความเข้าใจเหตุผล หรือว่ามีความต้องการให้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้รับการแก้ไข ไปในเวลาอันรวดเร็ว เช่น เมื่อยามที่มีศึกสงครามขึ้นในบ้านเมืองแล้วจะถูกอาวุธร้ายแรงหรือถูกอาวุธระเบิด ก็พากันหาวัตถุมงคลมาไว้กับตัวเพื่อให้มีความสบายใจขึ้น ทั้งที่อาจเห็นว่าไม่ใช่วิธีการที่เหมาะสม แต่เป็นเพราะเชื่อมั่นในวัตถุมงคลทั้งหลายจึงทำเช่นนั้น การที่เขายังมีศรัทธาที่ไม่มั่นคง ไม่เป็นอจลศรัทธาจึงทำให้ต้องพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อาศัยปาฏิหาริย์จากวัตถุมงคลต่าง ๆ จึงถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา แม้ในประเทศไทยจะเป็นเมืองพระพุทธศาสนาแล้วก็ตาม แต่เราก็ยังพบเห็นว่า พุทธศาสนิกชนทั้งยังหลายยึดเอาวัตถุมงคลมาเป็นที่พึ่งที่ระลึกกันเป็นจำนวนมาก

2.2.3 ด้านศิลปะและพุทธพาณิชย์

ความเกี่ยวเนื่องด้านศิลปะ และวัตถุมงคลเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกันนับแต่เมื่อได้มีการคิดสรรค์สร้างวัตถุมงคลต่าง ๆ ขึ้น ทั้งนี้ เมื่อแยกประเภทแล้วจะเห็นได้ว่าในวัตถุมงคลต่าง ๆ พอจะจัดประเภทออกได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มพระพุทธรูป หรือพุทธปฏิมา
2. กลุ่มพระพิมพ์ หรือพระเครื่อง
3. กลุ่มเครื่องรางของขลัง

ในส่วนของพระพุทธรูปปฏิมากร อันเป็นเสมือนรูปเปรียบของพระพุทธเจ้า ถือว่าเป็นงานศิลปะที่สร้างขึ้นเป็นผลงานทางประติมากรรม ซึ่งจัดเป็นแขนงหนึ่งในบรรดาผลงานทางพุทธศิลป์ที่ถูกรังสรรค์ขึ้นด้วยศรัทธาต่อพระศาสนา และตามความเชื่อถือทางพุทธไสยศาสตร์บ้าง โดยเป็นไปในลักษณะของคติชนวิทยา ที่สร้างขึ้นไว้เป็นที่ระลึก และเป็นอนุสาวรีย์เพื่อการรำลึกถึงท่านผู้ทรงคุณธรรมความดีงาม

³⁰ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ข.ธ.25/188/50, ฉบับมหาจุฬาฯ ปี 2500.

ประติมากรรม จึงเป็นศิลปกรรมที่เกิดขึ้นด้วยการปั้น การแกะสลัก การหล่อหรือวิธีการอื่นใดที่ก่อให้เกิดงานศิลปะ ซึ่งมีทั้งความกว้าง ยาว และลึกหรือหนา ในผลงานศิลปะนั้น หรืออีกนัยหนึ่งได้แก่งานศิลปะที่เกี่ยวกับงานแกะสลัก หรืองานปั้นคนและสัตว์³¹ ส่วนรูปปั้นที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา ได้แก่ รูปปั้นพระพุทธรูป³²

ส่วนพุทธศิลปะ หมายความว่า ศิลปะทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยพุทธศิลป์ หมายถึง งานศิลปะที่สร้างขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายทางพระพุทธศาสนาทางใดทางหนึ่ง เป็นต้นว่าพระพุทธรูป เป็นงานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อสมมุติให้เป็นเสมือนหนึ่งเป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า³³

ดังนั้นพุทธศิลปะ จึงได้แก่ ผลงานอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ ที่ได้พยายามสร้างขึ้นด้วยแรงกาย และกำลังความคิด โดยประสงค์จะให้เป็นที่บูชาหรือเป็นเครื่องแสดงออกซึ่งความระลึกนึกถึงพระพุทธรูปและทำให้เกิดศิลปกรรมเพื่อเป็นสื่อศรัทธาที่สามารถเห็นได้เป็นรูปธรรมจากศาสนสถาน และศาสนวัตถุที่มีการสร้างสรรค์เอาไว้ เพื่อเป็นอนุสรณ์ในพระพุทธศาสนา ในงานศิลปะตามที่ปรากฏหลักฐานเป็นเครื่องยืนยันแล้วนั้น จะพบได้ว่าบรรดาศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานนั้นมีความผูกพันอยู่กับคติ ความเชื่อ หรือศาสนาที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของตน เพราะว่าผลงานศิลปะที่ทำขึ้นมาเพื่อรับใช้ศาสนา

สำหรับประติมากรรม หรือการรังสรรค์พระพุทธรูป ถือได้ว่าเป็นผลงานสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้ที่พบเห็น โดยหากพินิจที่องค์พระ จะทำให้เกิดความสงบไม่ฟุ้งซ่านและอาจจะชำระจิตใจให้หมดจดได้ด้วย ต่อมาจึงปรากฏ คติความเชื่อในการรังสรรค์พระพุทธรูปปฏิมากร อันเป็นเครื่องรำลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เริ่มแปรเปลี่ยนเนื่องจากพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานมีคติการกราบไหว้พระพุทธรูป หรือรูปเคารพของพระพุทธรูป จะช่วยให้สามารถเข้าถึงพุทธภูมิได้โดยง่าย³⁴

ต่อมามีการสร้างพระพุทธรูปปฏิมากร จึงเกิดมีพุทธลักษณะที่ผิดแผกกันไป ด้วยอิทธิพลของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ที่มีความเชื่อด้านเวทมนตร์คาถา และก็เป็นที่ยึดเหนี่ยวของบรรดาชาวพุทธรุ่นหลังต่อมา คติการสร้างพระจึงได้มุ่งไปที่อาถรรพ์ ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์และมีการสร้างรูปเคารพที่แปลก ๆ กันมากขึ้น

³¹ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2528). *ประติมาไทย*. หน้า 3.

³² จิตรพันธ์ สมประสงค์. (2524). *ประวัติศิลปะ*. หน้า 8.

³³ พระมหาสุเทพ พุทธจรรยา. *อิทธิพลพระพุทธศาสนาในอาณาจักรสุโขทัย*. อ้างถึงใน พระมหาเกษม พงษ์. (2541). *พระพุทธศาสนาในเมืองกำแพงเพชร โบราณ*. หน้า 75.

³⁴ จิตร บัวบุศย์. (2514). *ประวัติย่อ พระพิมพ์ในประเทศไทย*. หน้า 102.

การกราบไหว้พระพุทธรูปปฏิมาของพุทธศาสนิกชน จึงน่าจะมีในลักษณะที่เป็นการกราบไหว้เพื่อเป็นพุทธานุสติ และรำลึกถึงพระพุทธรูป และการกราบไหว้โดยเห็นพระพุทธรูปเป็นลึงค์ศักดิ์สิทธิ์ ที่อาจช่วยเหลือหรือคลอบคลำความสำเร็จให้แก่ตน ด้วยเหตุนี้ การสร้างพระพุทธรูปในสมัยหลังมานี้ จึงมุ่งถึงความขลังความศักดิ์สิทธิ์ มากกว่าที่จะใช้เป็นสื่อเพื่อการเข้าถึงพระพุทธรูป³⁵

แม้ว่าการรังสรรค์ประติมากรรมเป็นพระพุทธรูปนี้ จะต้องทำให้สอดคล้องกับความประสงค์ กระนั้นผู้เป็นศิลปินสร้างสรรคงานยังมีส่วนทำให้รูปแบบของพุทธรูปปฏิมากรรมแปลกแยกออกไปด้วย เมื่อมองอีกด้านก็ทำให้เห็นว่าเป็นเหตุให้เกิดความคิดพัฒนาศิลปะประเภทนี้ให้พัฒนาต่อไป แต่บรรดาผลงานเหล่านี้ก็จะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อไปอนาคตด้วย เฉกเช่นผลงานพระพุทธรูปปฏิมากรในสมัยเชียงแสน สุโขทัย ลพบุรี และอยุธยา เป็นต้น³⁶

ดังนั้น พระพุทธรูปจึงเป็นศิลปะแบบอุดมคติที่มีความแตกต่างไปจากศิลปะแขนงอื่น ๆ โดยเฉพาะเป็นศิลปะที่ต้องลงทุนลงแรงจึงจะสร้างสรรคออกมาเป็นพระพุทธรูปปฏิมาที่เป็นหัวใจสำคัญในพระพุทธศาสนา เพราะว่าเป็นสิ่งเคารพสูงสุดแทนองค์พระศาสนา ศิลปินผู้สร้างจึงต้องยึดอุดมคติความงามขององค์พระ ตามเชื้อชาติ และยุคสมัยมาเป็นแบบแผนให้ผสมผสานกลมกลืนและเป็นศิลปะวัตถุที่ควรค่าของพระพุทธศาสนาโดยแท้จริง

ส่วนวัตถุมงคลที่เป็นพระเครื่อง หรือพระพิมพ์นั้น ถือได้ว่าเป็นมูลเหตุของกุศลเพราะทำได้โดยง่าย แต่ถ้าหากจะทำเป็นประติมากรรมแบบอื่นก็ไม่สามารถจะทำได้โดยทั่วไป จึงมีผู้ที่ปรารถนาบุญและเพื่อหวังคำจูนพระศาสนา ต้องการจะให้คนเจริญก้าวหน้าจึงพากันสร้างรูปเคารพจากดิน โดยสร้างขึ้นเป็นเครื่องรางของขลัง ถือเป็นหนทางเกิดบุญกุศล หรือหวังจบแก้บนสะเดาะเคราะห์ จึงได้สร้างตามเคล็ดครั้งหนึ่ง ๆ สร้างขึ้น 84,000 องค์ เท่ากับจำนวนพระธรรมชั้นของพระไตรปิฎก ซึ่งอาจจะเป็นการสร้างไว้เพื่อระลึกนึกถึงพระพุทธเจ้า และเมื่อสร้างเสร็จก็จะนำไปบรรจุไว้ที่พระเจดีย์หรือองค์พระพุทธรูป³⁷ ซึ่งนับว่าเป็นคำในการสร้างรูปเคารพมาจนถึงทุกวันนี้

การที่มีผู้สร้างสรรควัตถุมงคลประเภทต่าง ๆ ขึ้นมา ย่อมจะต้องสร้างสรรคให้เป็นงานที่มีคุณค่าความงามหรือทางศิลปะอยู่ด้วย เพราะว่าเมื่อมนุษย์ต้องการวัตถุมงคลแล้ว ก็ย่อมจะเสาะหาสิ่งที่เหมาะสม หรือว่าเป็นไปอย่างที่ดีเองปรารถนาเอาไว้ อาจจะเป็นด้วยรูปลักษณะ หรือว่าแบบอย่างของการสร้างสรรค จึงทำให้มีการผลิต หรือจัดสร้างสิ่งที่ดีที่สุดออกมา เพื่อให้ผู้นิยม

³⁵ A.B. GRISWOLD. (2505). สถาปัตยกรรมและประติมากรรมไทย ใน ศิลปะในประเทศไทย. หน้า 28-29.

³⁶ จุลทรสน์ พยาฆรานนท์. (2539). พระพุทธรูปปฏิมากร, ในสารานุกรมภาพพระเครื่อง. หน้า 332.

³⁷ อรุณศักดิ์ กิ่งมณี. (2524). พระพิมพ์ดินเผาสกุลช่างกำแพงเพชร. หน้า 14.

ชมชอบ เมื่อมีการพิถีพิถันสร้างสรรค์ให้มีจุดเด่นแล้วก็จะเป็นที่น่าสนใจมากยิ่งขึ้น เช่นการจารึกคาถาอาคมลงบนตะกรุด หรือเจี๊หวหมูตัน นั่นคือการสร้างงานศิลปะมาสนองความต้องการของคนนั่นเอง

ด้วยเหตุที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อิทธิพลของวัตถุมงคลในด้านพุทธศิลปะ จึงเกิดขึ้นด้วยความต้องการของกลุ่มคนและชนชาติที่ปรารถนาจะกระทำการรังสรรค์สิ่งอันเป็นอนุสรณ์ไว้ในรูปแบบของพระเครื่อง พระพุทธรูป เครื่องรางของขลังเหล่านั้น อาทิเช่น การแกะหรือสลักจารึกคาถาอาคม เพื่อเป็นแนวทางของการพัฒนาศิลปะให้เป็นมรดกสืบทอดแก่คนรุ่นหลังต่อไป

อิทธิพลในด้านพุทธพาณิชย์

เมื่อความต้องการที่ฟุ้งฟิงของคน เริ่มต้นจากสิ่งที่ไม่เห็น มาสู่ธรรมชาติ และพัฒนาการจนกระทั่งในยุคของศาสนาเกิดขึ้น พุทธระณะ ธรรมระณะ สังฆระณะ เป็นที่พึงสูงสุดในพระพุทธศาสนา และต่อมาก็จะเริ่มจะสร้างสิ่งแทนใจ ในตอนแรกเพื่อจุดหมายให้คนได้ใกล้ชิดพระรัตนตรัย ต่อมาเมื่อวิวัฒนาการทางศาสนา มีรูปแบบการปฏิบัติในนิกาชต่าง ๆ เกิดขึ้นมาก ทำให้มีแรงกระตุ้นในการสร้างสิ่งยึดเหนี่ยว หรือเป็นวัตถุมงคลประเภทต่าง ๆ แต่ว่าจุดหมายที่ทำมาดั้งเดิม ก็ยังเป็นการยึดเอาพระรัตนตรัยทั้ง 3 เพื่อให้เป็นที่พักพิงใจกาย ไม่ได้มุ่งหวังเงินทองใด ๆ

ครั้นต่อมา ในสมัยช่วงสงครามโลกเกิดขึ้นนั้น ผู้คนมีความหวาดกลัวต่อภัยสงคราม ไม่ว่าจะเป็นพลเรือน หรือทหาร ต่างก็ได้พากันเสาะแสวงหาวัตถุมงคลไว้เป็นเครื่องป้องกันตัว แม้ในส่วนราชการก็ยังคอยปลอมขวัญประชาชน เช่น การสร้างพระพุทธรูปชินราช รุ่นอินโดจีน ออกแจกจ่ายตั้งแต่พุทธศักราช 2485 โดยมุ่งหมายให้เป็นเครื่องคุ้มกันภัย ส่วนท่านคณาจารย์ต่าง ๆ ก็ได้จัดสร้างตะกรุด แหวน ผ้ายันต์ พระเครื่องขึ้นมาแจกให้ประชาชนทั่วไป

ในช่วงสมัยต่อมา เวลาที่มีการจัดสร้างพระเครื่อง แหวน ผ้ายันต์ เหล่านั้นขึ้นหลังสงครามสงบไปแล้ว ก็ได้มีกระบวนการพุทธพาณิชย์เกิดขึ้นมาโดย

ก. สร้างขึ้นเลียนแบบกัน

ตัวอย่างเช่น วัดประสาธตบุญญาวาส สร้างพระเครื่องขึ้นมาแจก ปรากฏว่าเป็นที่ต้องการของคนทั้งหลาย จึงได้จัดสร้างเลียนแบบของเก่า และก็ได้เปิดโอกาสให้ผู้มารับวัตถุมงคลนั้นร่วมบริจาคตามกำลังศรัทธา ถือว่าเป็นยุคแรกสุดของพุทธพาณิชย์

ข. เข้าสู่ยุคพุทธพาณิชย์ ในระยะนี้ได้มีการสังเกตถึงความต้องการของสังคม ก็คือ

1. มีการเน้นในเรื่อง การแข่งขันกับการสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ
2. การประกอบพิธีบำเพ็ญบุญของพระคณาจารย์ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคน โดยทั่วไปจัดสร้างวัตถุมงคลต่าง ๆ ขึ้นมาแจกให้เป็นที่ระลึกแก่ศิษยานุศิษย์ และเริ่มจะให้มีการบูชาด้วยวิธีการทำบุญ

ค. สมัยพุทธพาณิชย์

1. มีการสร้าง การประชาสัมพันธ์อย่างครึกโครม โดยจะมีเป้าหมายเพื่อให้ได้จุดปัจจัยมาเป็นทุนรอนในการสร้างศาสนสถานบ้าง สาธารณสถานทั่วไปบ้าง โดยจะมีการกำหนดราคาค่างวดไว้ชัดเจน

2. จะมีคณะบุคคล หรือกลุ่มคนที่มองเห็นประโยชน์เข้ามาร่วมสร้าง โดยตอนแรกอาจจะเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิด และต่อมาก็จะมีนายทุนเข้ามาดำเนินการ หรือออกเงินเป็นค่าใช้จ่ายทุกอย่างแล้วก็จะมีการแบ่งปัน หรือไม่ก็ใช้กรรมวิธีฉ้อฉลปนปลอม สำหรับวัตถุมงคลซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาด

จึงเห็นได้ชัดว่า กระบวนการพุทธพาณิชย์เริ่มจะมีพัฒนาการขึ้นมาเมื่อสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และผู้คนที่หันมานิยมสะสม แสวงหาเครื่องราง ของขลัง พระเครื่อง วัตถุมงคลต่าง ๆ จึงทำให้มีขบวนการจัดสร้างออกมา เพราะมองเห็นว่าการให้คนทำบุญตามกำลังศรัทธาก่อนและเมื่อมีความต้องการสูง ของที่คนอยากได้หมด หรือเหลือน้อยก็ทำให้เกิดช่องทางของการซื้อขายพุทธพาณิชย์ขึ้น อันเป็นระบบของการนำวัตถุมงคลที่สร้างขึ้นในพระพุทธศาสนา และด้วยความต้องการของคน แล้วได้มีการกำหนดราคาซื้อขาย แลกเปลี่ยนกันในลักษณะเหมือนกับเป็นสินค้าตัวหนึ่ง ไปในที่สุด

ปัจจุบันนี้ ในกระแสสังคมที่กำลังเติบโตด้วยธุรกิจการซื้อขายวัตถุมงคลอย่างจริงจัง โดยมีสาเหตุที่สำคัญ คือการมุ่งหวังผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในวัด และการมุ่งหวังผลประโยชน์ของพวกนักเลงพระ หรือนักค้าวัตถุมงคลที่ทำมาหากินด้วยการสร้าง จัดจำหน่ายพระเครื่อง และด้วยสภาพเศรษฐกิจที่ไม่อาจหาอาชีพอื่นทำ หรือไม่มีวิธีการหาเงินด้วยวิธีอื่น จึงมีการทำพุทธพาณิชย์เพื่อหารายได้มาสนองความต้องการภายในครอบครัว ในเวลาเดียวกันวัดต่าง ๆ ก็ได้แข่งขันกันหาเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายภายในวัด และปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา และด้วยจุดประสงค์อื่น ๆ จึงทำให้ต้องสร้างพระมาจำหน่าย โดยมีการทำโฆษณา และประกาศให้จับจอง มีการสมนาคุณพิเศษ วิธีการที่วัดบางแห่งใช้เพื่อให้มีผลด้านการจำหน่าย เป็นต้นว่า พยายามนิมนต์พระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงมาร่วมพิธีปลุกเสกพระ โฆษณาชวนเชื่อถึงอิทธิฤทธิ์พิเศษ เช่น ขณะหล่อพระมีฟ้าผ่า บล๊อคแตก หลังคาโบสถ์ทะลุ เป็นต้น หรือสร้างสถานการณ สร้างข่าวขึ้นมาให้น่าเชื่อถือ เช่น ทดลองแล้วยิงปืนไม่เข้า รอยนต์ชนเหล็กไม่เป็นอะไร ฯลฯ ส่วนบรรดาพุทธศาสนิกชนเมื่อได้ทราบข่าว หรือรู้ถึงสรรพคุณที่มีการโหมประ โคมกันแล้วก็ยิ่งเกิดความศรัทธา คนส่วนใหญ่ก็มักจะมีการแตกตื่น ไปตามกระแสที่เกิดขึ้นมา ทำให้ลงทุนไปจับจอง หรือจัดซื้อแม้ว่าราคาจะสูงก็ตาม เพราะเกิดความคลั่งไคล้ต่อวัตถุมงคลดังกล่าวนั้น

จากการศึกษาพบว่า ระบบของธุรกิจพุทธพาณิชย์ เป็นกระบวนการซึ่งจะมุ่งไปที่ผลประโยชน์ มากกว่าการที่จะมุ่งส่งเสริมให้คนได้เข้าใจในหลักธรรมคำสอน หรือความดีงามที่เกิดจากการสร้างวัดอุ้มงคล ทำให้ระบบการบุญกุศล อันถือได้ว่าเป็นแบบอย่างความสัมพันธ์ของพระสงฆ์และชาวบ้าน ที่มีลักษณะที่เกื้อกูลอุดหนุนกันและกัน และจะนำไปสู่ความสุขเกษมได้นั้นเปลี่ยนมาสู่ความสัมพันธ์ในระบบผลประโยชน์³⁸ และทำให้ชาวบ้านสูญเสียโอกาสที่ควรจะได้รับสิ่งดี ๆ จากวัด ไม่คิดที่จะศึกษาปฏิบัติและพึ่งพาตนเอง และมุ่งเรื่องวัดอุ้มงคล ที่จะบูชาไปด้วยความเชื่อว่าสามารถช่วยให้สมปรารถนาเท่านั้น

2.3 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างและการเข้าวัดอุ้มงคล

เพื่อให้การศึกษาปัญหาในการจัดสร้างและการเข้าบูชาวัดอุ้มงคล ทางพระพุทธศาสนา มีความละเอียด และเป็นการศึกษาอย่างเจาะลึก ผู้ศึกษาจึงมีความจำเป็นต้องทำการศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างและเข้าบูชาวัดอุ้มงคล ดังนี้

2.3.1 แนวความคิดของการสร้างพระพุทธรูป³⁹

พระพุทธรูปเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา โดยถือเป็นรูปเคารพเหมือนตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนต่างเคารพบูชากราบไหว้ ยึดถือเสมือนหนึ่งตัวแทนและยึดมั่นแห่งศรัทธาเช่นเดียวกับพระธรรมคำสอน

ในช่วงเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน เมื่อประมาณ 2,550 ปี ผ่านมาแล้ว มีหลักฐานว่ายังไม่มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาเพื่อบูชาแต่อย่างใด แม้แต่ในประเทศอินเดียซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของพระพุทธศาสนาเองก็ตาม อาจจะช่วยความเชื่อที่ว่าไม่เป็นการอันสมควรที่สร้างรูปเหมือนของบุคคลใด ๆ ไว้กราบไหว้บูชา เช่นเดียวกับศาสนาอิสลาม

บรรดาศิลปินโบราณวัตถุ โบราณสถานเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนานั้น พบหลักฐานว่าเริ่มเกิดขึ้นในประเทศอินเดีย⁴⁰ ครั้งพระเจ้าอโศกมหาราช ปีพุทธศักราช 270-311 ซึ่งเป็นรัชกาลที่ 3 ในโมริยะราชวงศ์ ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและได้ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ถึงกับยกพระพุทธศาสนาขึ้นเป็นศาสนาสำหรับประเทศ ได้ทรงสร้างพุทธเจดีย์สถานไว้หลายแห่ง แต่ในประเทศอินเดียสมัยนั้นยังมีข้อห้ามมิให้ทำรูปคนสำหรับเคารพ คือไม่ทำรูป

³⁸ พระธรรมปิฎก. (2539). *สถานการณ์พระพุทธศาสนาและไทยศาสตร์*. หน้า 31-32.

³⁹ กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ. (2541). *คู่มือการเรียนการสอนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา*. หน้า 174.

⁴⁰ คงเดช ประพัฒน์ทอง. (2529). *โบราณคดีประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร*. หน้า 61-69. อ้างถึงใน ชัชวาล ชระธีระคุปต์. (2550). *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีเงิน ได้จากการจำหน่ายวัดอุ้มงคล*. หน้า 7.

พระพุทธรูปองค์เป็นรูปมนุษย์ แต่จะไปสร้างสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ต่าง ๆ ขึ้นมาแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจริง ๆ เช่น รูปบัลลังก์และรูปต้นโพธิ์ เพื่อแสดงถึงการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รูปธรรมจักรและกวางหมอบแสดงถึงการปฐมเทศนาในสวนมฤคทายวัน หรือรูปม้าได้รัมนัครที่แสดงถึงการเสด็จออกเพื่อการบรพชา

รูปพระพุทธรูปองค์ที่ทำเป็นรูปมนุษย์เกิดขึ้นภายหลังพุทธศตวรรษที่ 6 เล็กน้อย เป็นฝีมือช่างแคว้นคันธาระ ปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศปากีสถานและประเทศอัฟกานิสถาน กับที่เป็นฝีมือช่างเมืองมธูรา หลังจากนั้นเพียงเล็กน้อยก็เกิดสกุลช่างขึ้นสกุลหนึ่ง ณ เมืองอมรวดี ทางภาคใต้ของประเทศอินเดีย นักปราชญ์บางท่านกล่าวว่า พระพุทธรูปองค์แรกเกิดขึ้นในรัชกาลพระเจ้ากนิษกะแห่งราชวงศ์กุษาณะซึ่งครองราชย์สมบัติระหว่าง ปีพุทธศักราช 622-706 และนับว่าเป็นฝีมือช่างกรีกโรมัน เชื่อกันว่าได้รับอิทธิพลและได้ช่างผู้ประดิษฐ์พระพุทธรูปมาจากทางเอเชียตะวันตก เหตุที่ได้สร้างพระพุทธรูปขึ้นจนเวลาล่วงเลยจากพุทธปรินิพพานมานานเช่นนี้ ทำให้ลักษณะพระพุทธรูปมีลักษณะตามความคิดฝัน เพื่อเป็นพุทธานุสติให้บุคคลที่ได้เห็นแล้วระลึกถึงพระพุทธรูปผู้เป็นเจ้าแห่งพระพุทธศาสนา เพื่อจะได้โน้มใจให้ประพฤติตามคำสั่งสอนของพระพุทธรูป มิใช่ทำให้เหมือนองค์พระพุทธรูป พระพุทธรูปองค์แรกที่สร้างขึ้นเพื่อกราบไหว้บูชาคือ “พระแก่นจันทร์”

ประวัติความเป็นมาของวัตถุมงคล เครื่องราง ของขลังต่าง ๆ ในประเทศไทย เริ่มจากการเข้ามาเผยแผ่ศาสนาพุทธในพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา โดยศาสนาพุทธนิกายมหายานเข้ามาทางประเทศกัมพูชา ในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ส่วนนิกายหินยานเข้ามาทางประเทศพม่า จากการศึกษาวัตถุมงคลในยุคแรก ๆ นั้น จะมีเฉพาะพระพุทธรูปเท่านั้น ในประเทศไทยเริ่มการสร้างวัตถุมงคลประเภทพระเครื่องขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 พระพุทธรูปที่เก่าแก่ที่สุดของประเทศไทยเท่าที่ค้นพบคือ พระพุทธรูปปูนดำปางไสยาสน์ บนผนังถ้ำถ้ำยี่เข่ง จังหวัดราชบุรี ถูกสร้างขึ้นในสมัยทวารวดีในพุทธศตวรรษที่ 11-13 ในช่วงยุคต้นของการเผยแผ่ศาสนาพุทธเข้ามายังประเทศไทย ดังนั้นการสร้างวัตถุมงคลในช่วงแรก ๆ ของประเทศไทยจะอยู่ในรูปของพระพุทธรูปเสียส่วนใหญ่

ดังนั้นพระพุทธรูปจึงเป็นเสมือนรูปจำลองขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์ของพระธรรม เป็นสัญลักษณ์แห่งการหลุดพ้นทุกข์ตามพระอริยสงฆ์ เป็นศูนย์รวมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั่วโลก ให้ยึดมั่นในพระธรรมคำสั่งสอนซึ่งล้วนแต่ทำให้คนเป็นคนดี ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบทั้งสิ้น

2.3.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการกำหนดราคาสินค้า

ในการศึกษาเกี่ยวกับการจัดสร้างและจำหน่ายวัตถุมงคลนั้น มีความจำเป็นจะต้องทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดราคาสินค้า เนื่องจากในปัจจุบัน “วัตถุมงคล” ถือเป็น “สินค้า” ประเภทหนึ่งและเป็นสินค้าหลักที่ทำรายได้ในธุรกิจพุทธพาณิชย์ หากแต่ปรากฏว่าแนวคิดหรือทฤษฎีในเรื่องการกำหนดราคามีอยู่มากมาย แต่สำหรับการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะขอกล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญ ๆ ดังนี้⁴¹

2.3.2.1 ทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarianism)

ทฤษฎีอรรถประโยชน์โดยทั่วไปอาจเรียกว่า ประโยชน์นิยม สุขนิยม หรือผลวาทเป็นปรัชญาเชิงจริยธรรมที่เชื่อว่าสิ่งซึ่งจะถือว่าเป็นความดีหรือความชั่วอันแท้จริงในโลกนี้อยู่ที่ว่าสิ่งนั้นสร้างความทุกข์หรือความสุขให้เกิดแก่นมนุษย์ การกระทำใด ๆ ที่จะเรียกได้ว่า ถูกต้องหรือดีงามต้องเป็นการกระทำที่สำเร็จประโยชน์ในการก่อให้เกิดความสุขขึ้นมา ส่วนความสุขก็คือบรรดาความพึงพอใจทั้งหมด ความพึงพอใจนั้นต้องถือว่าเป็นสิ่งที่ดี ดังนั้น สิ่งซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของลัทธิอรรถประโยชน์คือ ความสุข (Happiness) และความสุขนี้เองจึงนำไปสู่การตีความหมายลัทธิอรรถประโยชน์ออกเป็นสองแนวทางสำคัญ ๆ คือ ลัทธิอรรถประโยชน์แบบสุขนิยม (Hedonistic Utilitarianism) ของเบนแธม และลัทธิอรรถประโยชน์เชิงอุดมคติ (Ideal Utilitarianism) ของจอร์จ สจ๊วต มิลล์⁴²

สาระสำคัญของลัทธิอรรถประโยชน์เบนแธมกล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการบัญญัติคือการส่งเสริมหรือสร้างคุณความดีต่อสาธารณชนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ฉะนั้นผู้ตรากฎหมายควรใช้ลัทธิอรรถประโยชน์ทั่วไป (General Utility) ในการบัญญัติกฎหมาย⁴³ หลักทฤษฎีอรรถประโยชน์ของ เบนแธมเป็นหลักการซึ่งใช้รองรับหรือปฏิเสธการกระทำใด ๆ โดยพิจารณาจากแนวโน้มแห่งผลลัพธ์ ซึ่งปรากฏเป็นการเพิ่มหรือลดความสุขของบุคคลผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องด้วยการกระทำนั้น ๆ เบนแธม ได้คำนวณความสุข ด้วยการตั้งสมมติฐานเชิงจิตวิทยา วิเคราะห์ถึงธรรมชาติของมนุษย์ว่า ธรรมชาติได้กำหนดให้การกระทำของมนุษย์อยู่ใต้นายเหนือหัวสูงสุดสองตัวคือ ความสุขหรือความพึงพอใจ และหลีกเลี่ยงอะไร ซึ่งจากสมมติฐานเชิงประจักษ์เช่นนี้ทำให้เชื่อต่อไปว่า ความดีหรือความชั่วร้ายของการกระทำควรจะวัดได้จากปริมาณของความสุข

⁴¹ ประพจน์ คณาวิทยา. (2541). *ประสิทธิภาพและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการค้าผูกขาดตามกฎหมายไทยในปัจจุบัน*. หน้า 7-19.

⁴² จรัญ โฆษณานันท์. (2535). *นิติปรัชญา*. หน้า 202.

⁴³ รองพล เจริญพันธ์. (2529). *นิติปรัชญา*. หน้า 100.

หรือความทุกข์ที่เกิดขึ้นอันเป็นผลของการกระทำนั้น ๆ และความชั่วทั้งหมดคือสิ่งที่ก่อให้เกิดความทุกข์ ส่วนความดีทั้งหมดคือ สิ่งที่ได้ผลลัพธ์เป็นความสุข⁴⁴

ดังนั้น อรรถประโยชน์ จึงหมายถึง ระดับความพอใจที่ผู้บริโภคได้รับเมื่อสามารถบำบัดความต้องการของตน ได้ด้วยการบริโภคสินค้าและบริการ อรรถประโยชน์ที่ผู้บริโภคจะได้รับ จะมากหรือน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของสินค้าและบริการนั้น ๆ ในการบำบัดความต้องการของแต่ละคน

คุณสมบัติของสินค้าและบริการที่ก่อให้เกิดอรรถประโยชน์ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

ก. อรรถประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับจากการบริโภคสินค้าและบริการจะมากหรือน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้บริโภคแต่ละคน ดังนั้น ในการบริโภคสินค้าและบริการชนิดเดียวกัน อรรถประโยชน์ที่ผู้บริโภคแต่ละคนจะได้รับจากการบริโภคสินค้าและบริการชนิดนั้น ๆ จะไม่เท่ากัน ทั้งนี้ ถ้าผู้บริโภคสองคนบริโภคสินค้าหรือบริการชนิดเดียวกันในปริมาณเท่ากันและถ้าผู้บริโภคคนแรกได้รับอรรถประโยชน์มากกว่าผู้บริโภคคนที่สอง แสดงว่าผู้บริโภคคนแรกมีความพอใจหรือความชอบบริโภคสินค้าชนิดนั้นมากกว่าผู้บริโภคคนที่สอง

ข. กรณีของผู้บริโภคคนใดคนหนึ่งที่ต้องการบริโภคสินค้าหรือบริการอย่างหนึ่งมากกว่าอย่างหนึ่ง ก็ย่อมอธิบายได้ว่า สินค้าที่เขาต้องการบริโภคมากกว่านั้นให้อรรถประโยชน์แก่เขามากกว่าสินค้าอีกอย่างหนึ่ง

ค. สินค้าและบริการที่ให้อรรถประโยชน์แก่ผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องมีคุณประโยชน์ในความหมายทั่วไปก็ได้ ดังนั้นสินค้าประเภทยาเสพติดและสิ่งผิดกฎหมาย เช่น เฮโรอีน กัญชา หรือยาบ้า และสินค้าที่เป็นพวกอบายมุข เช่น อาบอบนวด สุรา จึงเป็นสินค้าที่มีอรรถประโยชน์แก่กลุ่มที่พอใจบริโภคสินค้านี้ดังกล่าวซึ่งสามารถบำบัดความต้องการของพวกเขาได้ แม้ว่าทางสุขอนามัยแล้วสินค้านี้มีโทษต่อสุขภาพร่างกายก็ตาม แต่อรรถประโยชน์จากการบริโภคสินค้าและบริการไม่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม กฎหมาย หรือประโยชน์ด้านสุขภาพแต่อย่างใด

สำหรับการวัดอรรถประโยชน์นั้น สามารถทำได้ด้วยกัน 2 วิธี คือ

1. การวัดเป็นตัวเลขที่แน่นอน แนวทางการวัดอรรถประโยชน์แบบนี้สามารถบอกได้ว่าความพึงพอใจที่มีต่อสินค้าต่าง ๆ มีปริมาณแตกต่างกันเท่าใด โดยเปรียบเทียบในทางตัวเลข ซึ่งการวัดอรรถประโยชน์เป็นตัวเลขที่แน่นอนนี้จะกระทำได้ต่อเมื่อเงื่อนไขสองอย่างเป็นความจริง โดยเงื่อนไขแรกสำหรับผู้บริโภคคนใดคนหนึ่ง เราต้องสามารถรวมความพอใจที่มีต่อสินค้าแต่ละอย่างได้ หมายความว่า เราสามารถรวมปริมาณอรรถประโยชน์ที่ได้รับจากการบริโภคด้วยตัวเดียวกัน

⁴⁴ จรัญ โฆษณานันท์. เล่มเดิม. หน้า 209-211.

การบริโภคขนมปลากิมไข่เต่าเข้าด้วยกันได้ ทั้งนี้เพราะอรรถประโยชน์ของสินค้าชนิดใด ๆ ขึ้นอยู่กับ การบริโภคสินค้าชนิดนั้นอย่างเดี่ยว ไม่เกี่ยวข้องกับปริมาณการบริโภคสินค้าชนิดอื่น ๆ จึงไม่ เกิดปัญหาในการจัดอรรถประโยชน์ของสินค้าแต่ละชนิด และในการรวมอรรถประโยชน์ของสินค้าต่าง ๆ ส่วนเงื่อนไขที่สอง คือ เราสามารถเปรียบเทียบระดับความพอใจต่อสินค้าของแต่ละคนได้ โดยมี สมมติฐานว่าผู้บริโภคแต่ละคนมีรสนิยมเช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

2. การวัดความพอใจเป็นลำดับมากขึ้น โดยวัดลำดับความชอบที่มีต่อสินค้าว่าชอบ อันไหนมากกว่ากัน แต่ไม่วัดว่ามากหรือน้อยกว่ากันเท่าใด เพราะความพอใจเป็นเรื่องของจิตใจของ แต่ละบุคคล ซึ่งไม่อาจวัดออกมาเป็นปริมาณหรือหน่วยที่แน่นอนได้ เพียงแต่รู้ว่าชอบอะไรมากกว่า กันเท่านั้น เช่น ถ้าเรามีสินค้าอยู่ 3 อย่าง คือ กาแฟ ชา โอวัลติน ผู้บริโภคสามารถบอกได้ว่าเขาชอบ โอวัลตินมากกว่าชา มากกว่ากาแฟ แต่ไม่สนใจว่าอรรถประโยชน์ที่ได้จากการบริโภค โอวัลติน มากกว่าการบริโภคชาเท่าใด และมากกว่าการบริโภคกาแฟเท่าใด⁴⁵

2.3.2.2 หลักการแข่งขันโดยเสรี (Free Competition)

หลักการแข่งขันโดยเสรี หรือระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ซึ่งบางท่านเรียกอีกชื่อว่า ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม หรือระบบเศรษฐกิจแบบตลาด เป็นระบบเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมาช้านานแล้ว และเป็นที่ยอมรับของหลายประเทศทางยุโรปและอเมริกา ลักษณะทั่วไปของการแข่งขันโดยเสรี ได้แก่

ก. กรรมสิทธิ์ทรัพย์สินทุกคนมีสิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์สินและทรัพยากรต่าง ๆ ตามกฎหมาย บุคคลที่มีกรรมสิทธิ์หรือเป็นเจ้าของทรัพย์สินใด ๆ ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะใช้ หรือแจกจ่ายทรัพย์สินนั้นไปในลักษณะใด ๆ ก็ได้ ตราบใดที่การกระทำเช่นนั้นไม่ขัดต่อกฎหมายหรือ ระเบียบแบบแผนตลอดจนศีลธรรมอันดีหรือกระทบถึงบุคคลอื่น

ข. เสรีภาพในธุรกิจ (Freedom of Enterprise) ประชาชนมีเสรีภาพในการประกอบ อาชีพ หรือเลือกอาชีพตามความถนัดเพื่อที่จะได้รับผลตอบแทนมากที่สุด เอกชนมีอิสระ ในการเลือกวิธีการผลิต และการที่จะเสนอขายหรือไม่เสนอขายสินค้าที่ตนผลิต หรือมีอยู่แก่ผู้ใด ก็ได้ถ้าการกระทำเช่นนั้นไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่คนส่วนใหญ่

ค. ระบบราคา (Price System) จะเป็นตัวควบคุมในการดำเนินการทุกส่วนของระบบ เศรษฐกิจให้เป็นไปโดยถูกต้องตามความต้องการของคนส่วนใหญ่ เช่น ในการแก้ไขปัญหาพื้นฐาน ทางเศรษฐกิจทั้งสามประการ กลไกราคาเป็นตัวกำหนดว่าควรจะมีสินค้าอะไร กล่าวคือ ถ้าสินค้า ชนิดใดที่มีคนต้องการมากที่สุดที่ผลิตแล้วจะขายได้และได้ราคาดีที่สุด ผู้ผลิตก็จะเลือกผลิตสินค้า ชนิดนั้น ส่วนที่จะเลือกผลิตด้วยกรรมวิธีใด กลไกราคาก็จะเป็นตัวช่วยในการตัดสินใจ โดย

⁴⁵ บุญเลิศ พงษ์มั่งกลสาม และจิรพร เอี่ยมศรี. (2532). *หลักเศรษฐศาสตร์*. หน้า 56-57.

ถือหลักว่า วิธีใดที่ผลิตแล้วเสียต้นทุนการผลิตต่ำที่สุด ก็ควรจะเลือกให้กรรมวิธีนั้นและการที่จะตัดสินใจว่าผู้ที่ให้ราคาดีที่สุดในหมู่ผู้บริโภครก็ควรจะได้รับสินค้านั้นไป กลไกราคายังช่วยให้การจัดสรรทรัพยากรเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ เช่น ถ้าสินค้าชนิดหนึ่งมีการผลิตมากเกินไปความต้องการของตลาด ทำให้ขายไม่หมด ผู้ขายก็ต้องลดราคาทำให้ขาดทุน ผู้ผลิตบางรายอาจต้องลดปริมาณการผลิตหรือเลิกการผลิต ทำให้ทรัพยากรที่เคยใช้สามารถได้รับการจัดสรรให้ไปผลิตสินค้าอื่นที่ยังมีคนต้องการมาก หรือใช้ผลิตสินค้าโดยผู้ผลิตที่มีประสิทธิภาพดีกว่า ทำให้ระบบเศรษฐกิจดีขึ้นในทางตรงกันข้าม ถ้าเมื่อใดสินค้าเกิดขาดตลาด ราคาของสินค้านั้นจะสูงขึ้น ทำให้ผู้ผลิตสินค้าเพิ่มขึ้นเนื่องจากราคาสูงขึ้น ในที่สุดก็จะขจัดความขาดแคลนนั่น

ง. การแข่งขัน (Competition) เป็นสิ่งสำคัญในการที่จะป้องกันการแสวงหากำไรเกินควร เนื่องจากว่าทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพที่จะเข้าหรือออกจากระบบตลาด ดังนั้นถ้าเมื่อไรเกิดมีผู้ผลิตรายใด หรือกลุ่มใดคิดจะผูกขาดหรือรวมหัวกันขึ้นราคาสินค้าเพื่อหวังกำไรเกินกว่าปกติ ผู้ผลิตรายใหม่ ๆ ก็จะเข้ามาตั้งกิจการเพื่อผลิตแข่งขัน เพราะเห็นว่าสินค้านั้นขายได้ราคาดีผลที่สุด เมื่อจำนวนผู้ผลิตสินค้านั้นมีมากขึ้น ปริมาณสินค้าที่เสนอขายในตลาดก็มีมากขึ้น เกิดการแข่งขันขาย แข่งกันลดราคา แทนที่ราคาสินค้าจะสูงขึ้นกลับลดราคาลง และแทนที่ผู้ผลิตจะได้กำไร อาจเกิดการขาดทุน หรือได้กำไรน้อยลง

จ. รัฐไม่เข้าแทรกแซงทางเศรษฐกิจ รัฐมีหน้าที่เพียงรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย และความยุติธรรมระหว่างหน่วยงานทางเศรษฐกิจ เพื่อให้เอกชนมั่นใจในการทำธุรกิจต่าง ๆ ⁴⁶

จากหลักการแข่งขันโดยเสรี เราสามารถพิจารณาได้ว่า รัฐบาลจะไม่เข้าไปควบคุมและแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจของเอกชน โดยจะปล่อยให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจอย่างอิสระเสรี ไม่ว่าจะเป็นผู้ผลิตหรือผู้บริโภค ปึงเอกชนสามารถแสดงความรู้ความสามารถของตนได้อย่างเต็มที่ ทำให้ระบบเศรษฐกิจมีการขยายตัวและเจริญรุ่งเรือง เพราะทุกคนมุ่งทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3.2.3 หลักการผูกขาด (Monopoly)

การผูกขาดตามทฤษฎีเศรษฐกิจล้วน ๆ หมายถึง “การที่สินค้าชนิดหนึ่งมีบุคคลเดียวหรือบริษัทเดียวเท่านั้นเป็นผู้ผลิต โดยไม่มีคู่แข่ง ซึ่งได้แก่การผูกขาดรายเดียวอย่างสมบูรณ์ (Pure Monopoly)” อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงแล้วสภาพเช่นนี้มีน้อยมาก การผูกขาดตามสภาพ

⁴⁶ จรูญ โกสีย์ไกรนิรมล. (2535). *หลักเศรษฐศาสตร์*. หน้า 30.

ความเป็นจริงแล้ว จึงหมายรวมถึงสภาพที่สินค้าชนิดหนึ่งมีนายทุนส่วนน้อยควบคุมการผลิตส่วนใหญ่ ทำให้มีอำนาจควบคุมตลาดได้⁴⁷

ลักษณะของการผูกขาดอย่างสมบูรณ์ (Pure Monopoly) Pure Monopoly หรือ Monopoly มาจากภาษากรีก คำว่า Mono แปลว่าหนึ่ง Polein แปลว่าผู้ขาย ฉะนั้นการผูกขาดจึงเป็นโครงสร้างตลาดซึ่งมีผู้ขายเพียงรายเดียวขายสินค้าอื่นแทนกันได้ยาก ตัวอย่างได้แก่ สินค้าสาธารณูปโภค (Public Utilities) เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา และโทรศัพท์ ดังนั้นผู้ผูกขาดสามารถควบคุมราคาหรือเพิ่มปริมาณขาย หรือเขาอาจจะจำกัดผลผลิตของเขา แล้วขึ้นราคาสินค้าก็ได้ ผู้ผูกขาดจึงเป็นผู้ทำราคา (Price Maker) หรือ (Price Searcher) ซึ่งผู้ผูกขาดเชื่อว่าการกระทำของเขา จะไม่มีผลกระทบต่อผู้อื่น และการกระทำของผู้อื่นย่อมไม่มีผลต่อเขา

ทั้งนี้ ลักษณะการผูกขาดนั้น หากแบ่งตามโครงสร้างของตลาดว่าด้วยทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์แล้ว สามารถแบ่งได้ดังนี้⁴⁸

1. การผูกขาดรายเดียว (Monopoly) หมายความว่า ทั้งทั้งโครงสร้างการผลิตหรือการค้า มีผู้ผลิตหรือผู้ค้ารายเดียว ซึ่งสามารถควบคุมความต้องการของตลาดไว้ได้ ตัวอย่างเช่น โรงงานยาสูบ เป็นต้น

2. การผูกขาดสองราย (Duopoly) หมายความว่า ทั้งทั้งโครงสร้างการผลิตหรือการค้า มีผู้ผลิตหรือผู้ค้าเพียงสองราย เช่น การผูกขาดการผลิตเบียร์ การผูกขาดการผลิตสุราแม่โจ้ เป็นต้น

3. การผูกขาดน้อยราย (Oligopoly) หมายความว่า ทั้งทั้งโครงสร้างการผลิตหรือการค้ามีผู้ผลิตหรือผู้ค้าเพียงไม่กี่รายอาจเป็น 3-10 รายเท่านั้น แต่ถ้าทั้งโครงสร้างของตลาดมีผู้ซื้ออยู่เพียงไม่กี่ราย ซึ่งสามารถควบคุมความต้องการของสินค้าไว้ได้ ตัวอย่างเช่น กลุ่มบริษัทปูนซีเมนต์ กลุ่มบริษัทผู้ผลิตและค้าน้ำมัน กลุ่มบริษัทผู้ผลิตนมข้นหวาน เป็นต้น

2.3.2.4 วิธีการขั้นพื้นฐานในการตั้งราคา (Basic Methods of Setting Price)⁴⁹

ก่อนการศึกษาถึงวิธีการพื้นฐานในการตั้งราคาควรศึกษาถึงวัตถุประสงค์ในการกำหนดราคาด้วย เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจกับการกำหนดราคาสินค้าได้ดีขึ้น โดยวัตถุประสงค์ในการกำหนดราคาสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

⁴⁷ วิภาช รักษาชาติ. (2521). เศรษฐศาสตร์เพื่อมวลชน. หน้า 330.

⁴⁸ เศรษฐสยาม. (2524). การผูกขาดเศรษฐกิจไทย. หน้า 14-16.

⁴⁹ การกำหนดราคา. สืบค้นเมื่อ 29 มกราคม 2557, จาก <http://www.na-vigator.com/business-management/sales/64-pricing>.

1. วัตถุประสงค์ในการกำหนดราคาโดยพิจารณาด้านกำไร (Profit Oriented Objectives)

วัตถุประสงค์ในการกำหนดราคาโดยพิจารณาด้านกำไรนั้นหมายความว่า ใช้กำไรเป็นตัวกำหนด หรือหลักในการพิจารณาว่าราคาควรอยู่ระดับใดแบ่งได้ 2 อย่างคือ

1) เพื่อได้ค่าตอบแทนตามเป้าหมาย (Target Return) คือเป็นการตั้งเป้าหมายไว้ก่อนว่าต้องการกำไรเป็นจำนวนเงินคงที่เท่าใด อาจคิดเป็นจำนวนเงินหรือคิดเป็นกำไรเป็นร้อยละเท่าใดจากเงินลงทุน หรือร้อยละราคาขาย แล้วจึงคำนวณว่าจะตั้งราคา ณ ระดับใดจึงจะได้กำไรตามเป้าหมาย

2) เพื่อได้ผลตอบแทนสูงสุด (Maximize Profit) คือการกำหนดราคาเพื่อให้ได้กำไรสูงสุดนั้น ในทางเศรษฐศาสตร์จะพิจารณาคำว่าจุดที่ ต้นทุนเพิ่มต่อหน่วย = รายได้เพิ่มต่อหน่วยคือ (Marginal Cost (MC) = Marginal Revenue (MR))

2. วัตถุประสงค์ในการกำหนดราคาโดยพิจารณาด้านการขาย (Sales Oriented Objectives) แบ่งได้เป็น 3 อย่างคือ

1) เพื่อเพิ่มปริมาณการขาย (Increased Sales) คือการตั้งราคาให้ต่ำ แต่ต้องคำนึงด้วยว่าจะต้องไม่ต่ำกว่าต้นทุน และควรเป็นราคาที่ทำให้ขายได้มากที่สุด

2) เพื่อรักษาสัดส่วนของการถือครองตลาด (Maintain Market Share) คือการตั้งราคาเพื่อให้กิจการดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ เพื่อให้ได้กำไรพอ สมควรแต่มีข้อยกเว้นการจำหน่ายในสัดส่วนคงที่

3) เพื่อเพิ่มปริมาณการถือครองตลาด (Increased Market Share) คือการตั้งราคาที่ทำให้ขยายส่วนถือครองตลาดให้สูงขึ้น คิดตั้งเอาเปอร์เซ็นต์การถือครองตลาดของคู่แข่งขึ้นมาวิธีการนี้อาจทำได้โดย การลดราคาสินค้าลง หรือที่เรียกว่าการตัดราคา

3. วัตถุประสงค์ในการกำหนดราคาโดยพิจารณาการรักษาเสถียรภาพของราคา (Stabilize Price Objectives) แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ

1) เพื่อรักษาระดับราคาให้คงที่และไม่มีการพัฒนาด้านใดให้ดีขึ้น คงปล่อยให้กิจการดำเนินไปเรื่อย ๆ ไม่เปลี่ยนแปลง และคงขายสินค้าราคาคงที่ตลอดไป อาจมีการเปลี่ยนแปลงบ้างแต่นาน ๆ ครั้ง

2) เพื่อรักษาระดับราคาให้คงที่ แต่พยายามพัฒนาปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์ ให้ดีขึ้นและผู้บริหารจะต้องพยายามแข่งขันในด้านส่งเสริมการตลาดให้ดีขึ้นด้วย โดยคงราคาไว้ ณ ระดับเดิมเป็นการแข่งขันโดยใช้วิธีอื่นซึ่งไม่ตัดราคา

สำหรับวิธีการขั้นพื้นฐานในการตั้งราคา (Basic Methods of Setting Price) ที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปสามารถแบ่งได้เป็น 3 วิธีคือ

1. วิธีการตั้งราคาโดยยึดต้นทุนเป็นเกณฑ์ วิธีปฏิบัติมี 2 แบบคือ

1) ตั้งราคาโดยคิดต้นทุนบวกกำไร (ราคาขายต่อหน่วย = ต้นทุนทั้งหมด + กำไรที่ต้องการ)จำนวนการผลิต วิธีนี้จะใช้ได้ต้องแน่ใจว่าจำนวนผลิตต้องเท่ากับจำนวนจำหน่าย ผู้ขายจึงจะมีกำไรตามที่ต้องการ สำหรับพ่อค้าคนกลาง อาจจะบวกกำไรกับต้นทุนได้หลายลักษณะ เช่น

(กำไร)- ราคาขายต่อหน่วย = ต้นทุนต่อหน่วย + 10% ของราคาขาย

(กำไร)- ราคาขายต่อหน่วย = ต้นทุนต่อหน่วย + 10% ของราคาทุน

2) วิธีการวิเคราะห์จุดคุ้มทุน

จุดคุ้มทุน (Break-Even Point) เป็นจุดที่แสดงว่าปริมาณ ณ จุดของการผลิตหรือการจำหน่าย รายได้รวมจะเท่ากับต้นทุนรวมพอดี สูตร จุดคุ้มทุน = ต้นทุนคงที่ทั้งหมด หาร ราคาขายต่อหน่วย ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย

2. วิธีการตั้งราคาโดยยึดความต้องการของตลาดเป็นเกณฑ์การพิจารณาตั้งราคา ทั้งนี้สามารถจำแนกได้เป็นลักษณะย่อย ๆ ดังนี้

1) การตั้งราคาในตลาดผูกขาด

2) การตั้งราคาในตลาดที่มีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์

3) การตั้งราคาในตลาดที่มีการแข่งขันน้อยรายระดับราคาที่เหมาะสมของสินค้า

ในตลาดทั้ง 3 ประเภทอาศัยแนวความคิดเดียวกัน คือ ผู้ผลิตต้องพยายามผลิตและขายในปริมาณที่ทำให้เกิดกำไรสูงสุด โดยสรุปได้ว่า ระดับราคาที่เหมาะสม อยู่ที่ปริมาณการผลิตที่ทำให้ต้นทุนเพิ่มเท่ากับรายได้ส่วนเพิ่ม แต่ราคาจะต่างกัน ตามลักษณะเส้นอุปสงค์ของตลาดแต่ละประเภท

4) การตั้งราคาในตลาดที่มีความแตกต่างกันในด้านความต้องการซึ่งระดับราคาจะแตกต่างกันตามกรณี เช่น

(1) ลูกค้านี้อาจมีมากกว่า 1 กลุ่ม และแต่ละกลุ่มมีความต้องการสินค้าแตกต่างกัน กลุ่มใด มีความต้องการและความจำเป็นมาก ราคาจะสูงกว่ากลุ่มอื่น

(2) ลูกค้าแต่ละกลุ่มอยู่ห่างไกลกันทำให้ต้นทุนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สำหรับแต่ละกลุ่มเป้าหมายแตกต่างกันไปด้วย

(3) ช่วงเวลาที่ขายสินค้าแตกต่างกัน ระดับราคาสินค้าที่จำหน่ายในแต่ละช่วงเวลาจะไม่เท่ากัน เช่น รถรับส่งสองแถว เป็นต้น

3. วิธีการตั้งราคาโดยยึดการแข่งขันเป็นเกณฑ์ การตั้งราคาโดยมุ่งพิจารณาที่การแข่งขัน เป็นวิธีการที่นักการตลาดเห็นความสำคัญของคู่แข่งมากกว่าความสำคัญของความต้องการของตลาดและต้นทุน ลักษณะ ราคาเช่นนี้อาจเกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเพื่อเอาชนะคู่แข่ง ระดับราคา ไม่จำเป็นต้องเท่าเทียมกับคู่แข่ง อาจสูงกว่าหรือต่ำกว่าก็ได้ ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนถึงการตั้งราคาในลักษณะนี้ได้แก่

- 1) การกำหนดราคาตามคู่แข่ง
- 2) การกำหนดราคาโดยขึ้นของประมวล

2.3.3 แนวคิดเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคเกี่ยวกับวัตถุมงคล⁵⁰

ปัจจุบันการจัดสร้างและจำหน่ายวัตถุมงคลต่อประชาชนนับวันจะเพิ่มมากขึ้น ผู้ประกอบธุรกิจด้านพุทธพาณิชย์ได้นำวิชาการในทางการตลาดและการโฆษณามาใช้ในการส่งเสริมการขายวัตถุมงคลประเภทต่าง ๆ ซึ่งการกระทำดังกล่าวทำให้ผู้บริโภคหรือประชาชนที่ซื้อ (เช่า) วัตถุมงคลมาไว้ในความครอบครองอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ เพราะผู้บริโภคไม่อยู่ในฐานะที่ทราบภาวะตลาดและความจริงเกี่ยวกับคุณภาพและราคาของวัตถุมงคลประเภทต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องทันทั่วทั้งที่ นอกจากนี้ สินค้าด้านพุทธพาณิชย์นั้น ในการบริโภคส่วนใหญ่เกิดจากพื้นฐานของความเชื่อและแรงศรัทธาของเหล่าผู้บริโภคที่ต้องการเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในยามที่เกิดความทุกข์ จึงทำให้การซื้อขายวัตถุมงคลคู่สัญญาอยู่ในสถานะไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นจึงสมควรให้มีกฎหมายให้ความคุ้มครองผู้บริโภคและจัดให้มีองค์กรของรัฐที่เหมาะสมเพื่อตรวจตรา ดูแลและประสานงานการปฏิบัติงานของส่วนราชการต่าง ๆ ในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคในการบริโภคสินค้าด้านพุทธพาณิชย์

แนวความคิดทางกฎหมายที่นำมาใช้ในการคุ้มครองผู้บริโภค มีดังนี้ (สุขุม สุภนิตย์, 2546, หน้า 10-13)

1. การไม่ให้ความสำคัญกับความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา (Autonomy of Will) หรือเสรีภาพในการทำสัญญา ด้วยเหตุที่แนวความคิดทฤษฎีดังกล่าวเหมาะสมในสภาพสังคมที่เท่าเทียมกันในอำนาจต่อรองและมีระบบการค้าที่แข่งขันกันค่อนข้างสมบูรณ์ทฤษฎีความรับผิดชอบคู่สัญญา (Privity of Contract) ที่เป็นผลสืบเนื่องจากการมีเสรีภาพในการทำสัญญานั้น ก็เหมาะสมกับกรณีที่คู่สัญญามีความสามารถในการต่อรองเท่า ๆ กัน แต่ในการคุ้มครองผู้บริโภคนั้น โดยเหตุที่ผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องบริโภคสินค้าหรือบริการโดยอาศัยความสัมพันธ์ในทางสัญญาเสมอไป เนื่องจากการบริโภคเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งมีได้อยู่กับเงื่อนไขในสถานะทางสังคม (Status Quo)

⁵⁰ แนวความคิดเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์. สืบค้นเมื่อ 29 มกราคม 2557, จาก <http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=7477.0>

ความสามารถของบุคคล (Capability) หรือข้อตกลงในทางนิติกรรมสัญญา เพราะฉะนั้น หลักเกณฑ์หรือทฤษฎีความรับผิดชอบในความเสียหายที่ต้องอาศัยความผูกพันทางสัญญาที่กฎหมายรับรองจึงเป็นอุปสรรคใหญ่หลวงในการคุ้มครองผู้บริโภค ที่มีใช้กรณีในสัญญา ทฤษฎีกฎหมายที่ก่อตั้งสิทธิในการได้รับการเยียวยา ชดใช้เมื่อมีความเสียหาย เกิดขึ้นจากการบริโภคจึงไม่คำนึงถึงหลักความสัมพันธ์ทางสัญญา (Privity rule) แต่อย่างใด ดังนั้นการกำหนดว่า ผู้บริโภคคือใคร จึงไม่กำหนดโดยอาศัยหลักความสัมพันธ์ทางสัญญา แนวความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค จึงก่อให้เกิดการปฏิเสธทฤษฎีเสรีภาพในการทำสัญญา และความรับผิดชอบเฉพาะคู่กรณีโดยสิ้นเชิง การกำหนดกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคจึงออกมาในรูปของการขยายความรับผิดชอบของผู้ขายไปสู่บุคคลอื่น ๆ ที่มีผู้ใช้ เช่น ให้รับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของสินค้าที่เกิดอันตรายต่อบุคคลในครอบครัวของผู้ซื้อ เป็นต้น

2. ทฤษฎีความรับผิดในทางละเมิด ซึ่งใช้บทสันนิษฐานความผิด (Presumption of Fault) หลักความรับผิดในทางละเมิดนั้น มีทฤษฎีความรับผิดที่เป็นที่ยอมรับกัน โดยทั่วไปอยู่ 2 หลัก คือ ความรับผิดเมื่อมีความผิด กล่าวคือ ผู้กระทำละเมิดจงใจหรือประมาทเลินเล่อก่อให้เกิดความเสียหาย และหลักความรับผิดโดยกฎหมายสันนิษฐานว่า มีความผิดแม้มิได้มีการจงใจหรือประมาทเลินเล่อ บางกรณีเป็นการสันนิษฐานเด็ดขาด ไม่มีข้อยกเว้นในการนำสืบหักล้าง (Absolute Liability) หรือ No Fault Liability บางกรณีก็ยกเว้นให้มีการนำสืบหักล้างบทสันนิษฐานที่กฎหมายบัญญัติไว้ได้หลักความรับผิดชอบแบบที่สองนี้เรียกโดยทั่วไปว่าความรับผิดเด็ดขาด (Strict Liability) หลักความรับผิดเด็ดขาดได้รับการยอมรับมากขึ้นเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มีความเสียหายเกิดจากผลิตภัณฑ์ที่มีความสลับซับซ้อนในการผลิต ผู้ใช้ได้รับความเสียหายไม่อาจพิสูจน์ถึงเหตุแห่งความเสียหายได้ว่าเป็นความผิดพลาดของผู้ใด เหตุผลของการนำเอาทฤษฎีความรับผิดชอบเด็ดขาดในทางละเมิดมาปรับใช้กับคดีที่ฟ้องให้ชดใช้ความเสียหายที่เกิดจากการบริโภคก็เพราะว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการบริโภคนั้น เป็นเรื่องยากที่จะพิสูจน์ได้ว่าเกิดขึ้นจากความรับผิดของฝ่ายใด ยิ่งกระบวนการในการบริโภค อันประกอบด้วยผู้ผลิต ผู้ขายส่ง ผู้ขายปลีก ผู้บริโภค เป็นกระบวนการที่กว้างยากแก่การพิสูจน์ว่าความบกพร่องเกิดขึ้น ในช่วงใด ขณะใดในกรณีที่มีการผลิต มีเทคนิคที่สลับซับซ้อน การพิสูจน์ความบกพร่องในการผลิตยังไม่อยู่ในวิสัยที่ผู้บริโภคจะพิสูจน์ได้ง่ายว่าผู้ผลิตสินค้ากระทำโดยประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้มีความชำรุด บกพร่องในผลิตภัณฑ์ การกำหนดให้ผู้ผลิตหรือผู้ขายต้องรับผิดชอบโดยปราศจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อจึงเป็นการเหมาะสม ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขว่าผู้ผลิตหรือผู้ที่กฎหมายกำหนดให้ต้องรับผิดชอบนี้อาจพิสูจน์เพื่อพ้นความรับผิดได้ เช่น ผู้บริโภคใช้สินค้าโดยไม่ถูกวิธี ในกรณีที่มีคำอธิบายวิธีใช้หรือคำเตือนแล้ว หรือความเสียหายเกิดจากความประมาทเลินเล่อของผู้บริโภคเองหรือ

ความซำรุดบกพร่อง ไม่ได้อยู่ในขณะที่ผู้บริโภคนซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์นั้น หากแต่เกิดความซำรุดบกพร่องขึ้น เพราะการกระทำของบุคคลอื่นซึ่งผู้ผลิตหาจำต้องรับผิดชอบด้วยไม่

แนวความคิดด้านสังคม ในสมัยที่การค้าและเศรษฐกิจของโลกอยู่ในลักษณะจำกัดในวงแคบ ๆ สภาพของสินค้าและบริการยังไม่มีความสะดวกสบายมากนักกระบวนการผลิตยังเป็นแบบเรียบง่าย ตลาดเป็นลักษณะการแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน (Barter Trade) ไม่มีความจำเป็นที่รัฐจะต้องหาเครื่องมือหรือมาตรการเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค เพราะอิทธิพล แนวคิดในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยตั้งอยู่บนความอิสระและเสรีภาพในการดำรงชีวิตของคนเท่าเทียมกัน ยังผลให้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี (Laissez-Faire) เกิดขึ้นด้วยโดยมีสมมุติฐานว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าและบริการเท่ากัน แต่เมื่อโลกเจริญมากขึ้นทำให้ระบบเศรษฐกิจการค้าขายและการบริการต่าง ๆ มีกระบวนการที่สลับซับซ้อนมากขึ้น เกินกว่าผู้บริโภคโดยทั่วไปจะตามได้ทัน ทำให้ประเทศต่าง ๆ มาพิจารณาถึงความเป็นธรรมในสังคมและเพื่อประโยชน์ของสาธารณชนโดยทั่วไป สิทธิของผู้บริโภคจึงควรที่จะได้รับความคุ้มครอง

2.3.4 แนวคิดการจัดเก็บภาษีวัดมุงกล

แนวความคิดการจัดเก็บภาษีวัดมุงกล เครื่องราง ของขลังต่าง ๆ นี้มีเฉพาะในประเทศไทย เนื่องจากแม้ในต่างประเทศอื่น ๆ ที่มีการนับถือพระพุทธศาสนาและยังได้จัดสร้างวัดมุงกล เครื่องราง และของขลังต่าง ๆ ไว้เพื่อให้พุทธศาสนิกชนที่มีความศรัทธาเข้าบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ที่จะเข้ามาถึง แต่บรรดาประเทศที่นับถือศาสนาพุทธเหล่านั้นมิได้ทำการจัดสร้างวัดมุงกลต่าง ๆ ในเชิงพาณิชย์แต่อย่างใด ยังคงเป็นเพียงเพื่อทำนุบำรุงวัดที่ตนเลื่อมใสศรัทธา และเพื่อทำนุบำรุงศาสนาที่ตนเคารพบูชาเพียงเท่านั้น

แต่สำหรับในประเทศไทยแล้ว นับแต่มีการจัดสร้างวัดมุงกล เครื่องราง ของขลังขึ้นมาในอดีตนั้นเป็นการสร้างขึ้นเพื่อแจกในวาระสำคัญ ๆ เท่านั้น มิได้สร้างขึ้นเพื่อแสวงหากำไรแต่อย่างใด และรายได้ที่ได้มานั้นส่วนหนึ่งจะใช้ไปทำนุบำรุงวัดที่ให้สถานที่เป็นที่ประกอบพิธีการสร้างเท่านั้น แต่ในปัจจุบันมีการประกอบพิธีการสร้างเพิ่มมากขึ้น โดยไม่มีการจำกัดเฉพาะการสร้างตามพิธีกรรมตามศาสนา หรือสร้างในวันสำคัญทางศาสนาอีกต่อไปแล้ว ทำให้มีวัดมุงกล เครื่องราง ของขลังเพิ่มขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนสำหรับการบูชาและเพื่อการค้า ทำให้เกิดรายได้ในส่วนที่ไม่ได้มอบหรือไม่ได้เป็นรายได้ของวัดเพื่อการนารายได้เหล่านั้นไปทำการทำนุบำรุงศาสนาตามประเพณี ทั้งนี้ รายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่กับผู้สร้างและผู้ค้ารายย่อย ส่วนวัดที่ทำพิธีจะได้รับเฉพาะค่าสถานที่เท่านั้น ดังนั้นเมื่อมีรายได้ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ผู้ที่มีเงินได้จากการจำหน่ายวัดมุงกลที่มีใช้วัดจึงมีหน้าที่ในการเสียภาษีตามกฎหมาย